

**Чернівецький торговельно-економічний інститут
Державного торговельно-економічного університету**

Кафедра фінансів, обліку і оподаткування

ВИПУСКНА КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

на тему:

**АНТИКРИЗОВЕ ФІНАНСОВЕ УПРАВЛІННЯ
ПІДПРИЄМСТВОМ**

(на матеріалах ТОВ «Приватреклама»)

Студента 2 курсу денної форми
навчання спеціальності 072
«Фінанси, банківська справа,
страхування та фондовий ринок»
спеціалізації «Державні фінанси»

Прегар
Валентин
Володимирович

Науковий керівник:
к.е.н., доцент

Томнюк
Тетяна
Леонідівна

Завідувач кафедри:
д.е.н., професор

Чорновол
Алла
Олегівна

Чернівці 2023

АНОТАЦІЯ

Прегар В. В. Антикризове фінансове управління підприємством. – Рукопис. Випускна кваліфікаційна робота на здобуття освітнього ступеня «магістр» спеціальності 072 «Фінанси, банківська справа, страхування та фондовий ринок». – Чернівецький торговельно-економічний інститут ДТЕУ, Чернівці, 2023.

У випускній кваліфікаційній роботі розглядаються теоретичні та методологічні аспекти антикризового фінансового управління підприємством. Проведено діагностику фінансово-економічного стану та ймовірності настання банкрутства ТОВ «Приватреклама» та запропоновано заходи антикризового фінансового управління для підприємства.

Ключові слова: банкрутство підприємства, антикризове фінансове управління підприємством, дискримінантна модель, фінансовий стан, платоспроможність, оборотність, фінансова стійкість.

ANNOTATION

Pregar V. V. Anti-crisis financial management of the enterprise. – Manuscript. Final qualifying works on education and qualification level «master» specialty 072 «Finance, banking, insurance and the stock market». – Chernivtsi Trade and Economic Institute STEU. Chernivtsi, 2023.

The final qualification paper examines the theoretical and methodological aspects of the anti-crisis financial management of the enterprise. The diagnosis of the financial and economic condition and probability of bankruptcy of Privatreklama LLC was carried out, and anti-crisis financial management measures for the enterprise were proposed.

Key words: bankruptcy of the enterprise, anti-crisis financial management of the enterprise, discriminatory model, financial condition, solvency, turnover, financial stability.

ЗМІСТ

ВСТУП	4
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ АНТИКРИЗОВОГО ФІНАНСОВОГО УПРАВЛІННЯ ПІДПРИЄМСТВОМ	7
1.1. Сутність антикризового фінансового управління підприємством	7
1.2. Особливості механізму антикризового фінансового управління підприємством	12
1.3. Методичні підходи до діагностики діяльності підприємства як важливого складника антикризового фінансового управління підприємством	16
Висновки до розділу 1	23
РОЗДІЛ 2. ДІАГНОСТИКА ФІНАНСОВО-ЕКОНОМІЧНОГО СТАНУ ТА ЙМОВІРНОСТІ НАСТАННЯ БАНКРУТСТВА ТОВ «ПРИВАТРЕКЛАМА»	233
2.1. Оцінка складу та структури майна підприємства, джерел його формування	233
2.2. Аналіз ділової активності, фінансової стійкості, платоспроможності та рентабельності підприємства	288
2.3. Діагностика ймовірності настання банкрутства підприємства	36
Висновки до розділу 2	40
РОЗДІЛ 3. НАПРЯМИ ВПРОВАДЖЕННЯ АНТИКРИЗОВОГО ФІНАНСОВОГО УПРАВЛІННЯ НА ТОВ «ПРИВАТРЕКЛАМА»	422
3.1. Прогнозування майбутніх фінансових результатів діяльності підприємства	422
3.2. Розробка антикризової програми та напрямів впровадження антикризового фінансового управління на підприємстві	477
ВИСНОВКИ ТА ПРОПОЗИЦІЇ	555
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	59

ВСТУП

Актуальність теми. Сьогодні діяльність українських підприємств характеризується нестійкою тенденцією рівня результативності операційної діяльності, особливо в умовах війни. Така тенденція суттєво впливає на можливості розвитку вітчизняних підприємств з використанням традиційних методів. Виникає необхідність поєднання традиційних та інноваційних методів, що спрямовані на подолання негативних наслідків кризових явищ різного рівня. Важливим при цьому є здійснення антикризового фінансового управління підприємством.

Проблематика антикризового фінансового управління підприємством перебуває у центрі уваги провідних вітчизняних і зарубіжних учених. Так, теоретичну основу антикризового управління, складають праці С.М. Еш, А.М. Журлова, П.В. Круш, Л.О. Лігоненко, О.В. Панасенко, О.Ю. Шиловой, де обґрунтовано мету, завдання та основні особливості методичних підходів до регулювання господарської діяльності підприємства в умовах кризи, а також стратегічне забезпечення виходу із кризи та побудови на цій основі побудови антикризової програми. Певна частина досліджень Ю.О. Борох, В.О. Коюди, В.О. Оглобліної та інших спрямовані на деталізацію окремих складових програм запобігання негативним наслідкам кризових явищ, деталізацію видових проявів, напрямків антикризового фінансового управління. Численні дослідження з побудови антикризової програми українських підприємств з врахуванням переходу на інноваційний шлях розвитку виконуються поза залежністю від практичних потреб підприємств у певних видах нововведень, тому залишається актуальним питання подальшого розвитку.

Мета і завдання дослідження. *Метою дослідження* є вивчення особливостей здійснення антикризового фінансового управління підприємством.

На досягнення мети визначено виконання наступних *завдань*:

- визначити сутність антикризового фінансового управління підприємства;

- обґрунтувати особливості механізму антикризового фінансового управління підприємством;
- визначити методологічні підходи до діагностики діяльності підприємства як важливого складника антикризового фінансового управління підприємством;
- оцінити склад і структуру майна підприємства, джерел його формування;
- проаналізувати ділову активність, фінансову стійкість, платоспроможність та рентабельність досліджуваного підприємства;
- продіагностувати ймовірність настання банкрутства досліджуваного підприємства;
- синтезувати варіанти реструктуризації балансу підприємства із забезпеченням умов платоспроможності підприємства;
- спрогнозувати майбутні фінансові результати діяльності підприємства;
- розробити антикризову програму та напрямів впровадження антикризового фінансового управління на підприємстві.

Об'єктом дослідження є фінансова діяльність товариства з обмеженою відповідальністю «Приватреклама» (ТОВ «Приватреклама»).

Предметом дослідження виступають теоретичні та методологічні засади здійснення антикризового фінансового управління підприємством на основі діагностики фінансового стану підприємства та шляхів мінімізації кризових явищ.

Методи дослідження. При дослідженні було використано наступні методи: теоретичні засади дослідження формувалися на основі: методу узагальнення, тобто було встановлено загальні властивості предмету дослідження та узагальнено сутність понять; синтезу при поєднанні теорії з практичною реальністю; оцінка фінансово-економічного стану підприємства досліджувалася на основі методів: аналізу, синтезу, індукції, дедукції та аналогії; напрямки впровадження антикризового фінансового управління на підприємстві здійснювалася на основі методів: моделювання, аналізу, синтезу, теоретичного узагальнення та систематизації.

Інформаційною базою При написанні випускної кваліфікаційної роботи використовувались: підручники, навчальні посібники, монографії, аналітичні

записки, наукові статті, журнальні та газетні статті, тези доповідей науково-практичних конференцій та інформацій база досліджуваного підприємства. Для аналізу було використано звітність підприємства: форма 1 „Баланс (Звіт про фінансовий стан)”, форма 2 „Звіт про фінансові результати (Звіт про сукупний дохід)”, форма 3 „Звіт про рух грошових коштів (за прямим методом)”.

Наукова новизна дослідження полягає у розробці розробити антикризової програми та напрямів впровадження антикризового фінансового управління на підприємстві.

Практичне значення одержаних результатів. Практична значущість роботи полягає у тому, що запропонований варіант реструктуризації балансу може бути використаний на ТОВ «Приватреклама» для забезпечення умов платоспроможності підприємства у майбутньому періоді часу. Запропонована кореляційно-регресійна модель залежності ЕВІТДА може бути використана на ТОВ «Приватреклама» для прогнозування майбутнього результату ЕВІТДА та його коригування шляхом зміни коефіцієнту поточної ліквідності, коефіцієнту забезпеченості власними засобами, рентабельності активів, коефіцієнту співвідношення позикових і власних коштів підприємства.

Публікації. За результатами дослідження опубліковано наукову статтю на тему «Сутність антикризового фінансового управління підприємством» (Матеріали студентської інтернет-конференції «Фінансово-економічний розвиток регіонів: виклик воєнного стану та поствоєнні перспективи», ЧТЕІ ДТЕУ, 2023).

Обсяг та структура випускної кваліфікаційної роботи. Випускна кваліфікаційна робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків та пропозицій, списку використаних джерел. Основний текст роботи викладено на 58 сторінках, що містять 12 таблиць і 9 рисунків.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ АНТИКРИЗОВОГО ФІНАНСОВОГО УПРАВЛІННЯ ПІДПРИЄМСТВОМ

1.1. Сутність антикризового фінансового управління підприємством

Сьогодні у діяльності вітчизняних підприємств криза або загроза кризи є постійним явищем. Причиною цього може слугувати розрив між виробництвом та споживанням товарів.

Важливим є необхідність визначення особливостей формування сутності поняття антикризового фінансового управління підприємством. Погоджуємось із думкою науковців Коваленко В.В., Суганяка М.В., Фучеджи В.І. [1] щодо формування сутності антикризового фінансового управління підприємством, що складається із трьох складових: управління фінансами, антикризове фінансове управління, фінансове управління. При цьому управлінням фінансами суб'єктів економічної діяльності вважається управління у галузі грошових відносин при формуванні, розподілі та використанні грошових доходів, накопичень та фінансових ресурсів для найбільш ефективного їхнього використання та підвищення платоспроможності.

Антикризовим фінансовим управлінням суб'єктів економічної діяльності автори вважають комплекс постійно діючих специфічних методів та прийомів, які є складовими процесу управління та націлені на профілактику, попередження, подолання фінансової кризи та ліквідацію її наслідків за допомогою всього потенціалу фінансової підсистеми суб'єктів економічної діяльності.

Фінансовим управлінням суб'єктів економічної діяльності автори вважають систему управління процесами фінансування господарської діяльності суб'єктів економічної діяльності [1, с. 28].

Отже, формування поняття антикризове фінансове управління підприємством у своїй сутності вміщує зміст понять управління фінансами та фінансове управління.

Доцільним для поглибленого вивчення сутності поняття антикризове фінансове управління підприємством є проведення аналізу його трактування різними науковцями, що проведено нами за допомогою таблиці 1.1.

Таблиця 1.1

Аналіз трактування поняття «антикризове фінансове управління підприємством» різними авторами

<i>Автор</i>	<i>Визначення «антикризове фінансове управління підприємством»</i>
Коваленко В.В., Суганяк М.В., Фучеджи В.І. [1, с. 489]	Антикризове фінансове управління підприємством є комплексом постійно діючих специфічних методів та прийомів, які є складовими процесу управління та націлені на профілактику, попередження, подолання фінансової кризи та ліквідацію її наслідків за допомогою всього потенціалу фінансової підсистеми суб'єктів економічної діяльності
Терещенко О.О. [2, с. 129]	Антикризове фінансове управління підприємством полягає у застосуванні специфічних методів та прийомів управління фінансами, які дозволяють забезпечити безперервну діяльність підприємств на основі управління зовнішніми та внутрішніми ризиками профілактики та нейтралізації фінансової кризи
Бланк І.О. [3, с. 196]	Антикризове фінансове управління підприємством є особливою підсистемою фінансового менеджменту для запобігання фінансовій кризі підприємства, ефективного її подолання та ліквідації негативних її наслідків, що спрямована на нейтралізацію ризику його банкрутства
Лігоненко Л.О. [4, с. 571]	Антикризове фінансове управління підприємством є підсистемою загального антикризового управління та специфічною системою управління, яка пов'язана із управлінням фінансово-господарською діяльністю підприємства, його фінансовою стійкістю та платоспроможністю
Алмашій Я.І. [5, с. 67]	Антикризове фінансове управління підприємством є ефективно організованим управлінням, в основу якого покладено застосування арсеналу специфічних методів та прийомів управління фінансами підприємства, які націлені на подолання фінансової кризи із застосуванням фінансового потенціалу підприємства
Стешенко О.Д., Каленський О.В. [6, с.364]	Антикризове фінансове управління підприємством є сукупністю рішень прийнятих керівництвом підприємства, що допомагають мінімізувати ймовірність настання банкрутства шляхом постійного моніторингу діяльності підприємства та боротьби із відхиленнями від запланованих фінансових показників
Калінеску Т.В., Альошкін В.С., Кудіна В.Г. [7, с. 287]	Антикризове фінансове управління підприємством є системою прийомів та методів управління фінансами, спрямованою на попередження фінансової кризи та банкрутства підприємства
Давиденко Н.М. [8, с. 77]	Антикризове фінансове управління підприємством є системою заходів щодо управління фінансами, яку спрямовано на запобігання та подолання кризових явищ у процесах функціонування й розвитку будь-якого суб'єкта господарювання

Продовження таблиці 1.1

Важинський Ф.А., Колодійчук А.В. [9, с. 130]	Антикризове фінансове управління підприємством є комплексом постійно діючих, взаємозумовлених і взаємопов'язаних складників управлінського процесу, спрямованих на запобігання, попередження та подолання фінансових криз або усунення їх негативних наслідків для підприємства за допомогою використання всього потенціалу управління фінансовим підрозділом підприємства
Біломістна І. І. Біломістний О. М. Крамська М. С. [10, с. 95]	Антикризове фінансове управління підприємством є системою принципів та методів управління фінансами підприємства, яку спрямовано на проведення діагностики загрози банкрутства, в разі настання виведення підприємства з кризи та її подолання з метою забезпечення безперервної діяльності підприємства на всіх стадіях його розвитку.

Джерело: складено автором на базі [1-10]

Аналіз зазначених визначень сутності поняття «антикризове фінансове управління підприємством» у таблиці 1.1 дозволяє згрупувати дане поняття у декілька сутнісних груп. А саме:

- як комплексу постійно діючих специфічних методів та прийомів націлених на профілактику та подолання фінансової кризи на підприємстві (Терещенко О.О., Коваленко В.В., Суганяк М.В., Фучеджи В.І., Алмашій Я.І., Калінеску Т.В., Альошкін В.С., Кудіна В.Г., Важинський Ф.А., Колодійчук А.В., Біломістна І.І., Біломістний О.М., Крамська М.С., Давиденко Н.М.);

- як підсистему фінансового менеджменту у напрямку запобігання фінансової кризи та нейтралізації ризику банкрутства підприємства (Бланк І.О.);

- як підсистему загального антикризового управління на підприємстві, що націлена на управління фінансово-господарською діяльністю, фінансовою стійкістю та платоспроможністю (Лігоненко Л.О.);

- як сукупність рішень прийнятих керівництвом підприємства у мінімізації ймовірності настання банкрутства підприємства шляхом здійснення моніторингу фінансової діяльності підприємства (Стешенко О.Д., Каленський О.В.).

Отже, науковці по-різному підходять до сутності поняття антикризового фінансового управління підприємством, що пов'язано із об'єктами їхніх досліджень. Тому, на нашу думку, для поглиблення розуміння сутності

зазначеного поняття варто розглянути зміст основних елементів, функції та принципи антикризового фінансового управління підприємством.

Зміст основних елементів антикризового фінансового управління підприємством складається із визначення мети, завдань, суб'єктів та об'єктів, що відображено на рисунку 1.1.

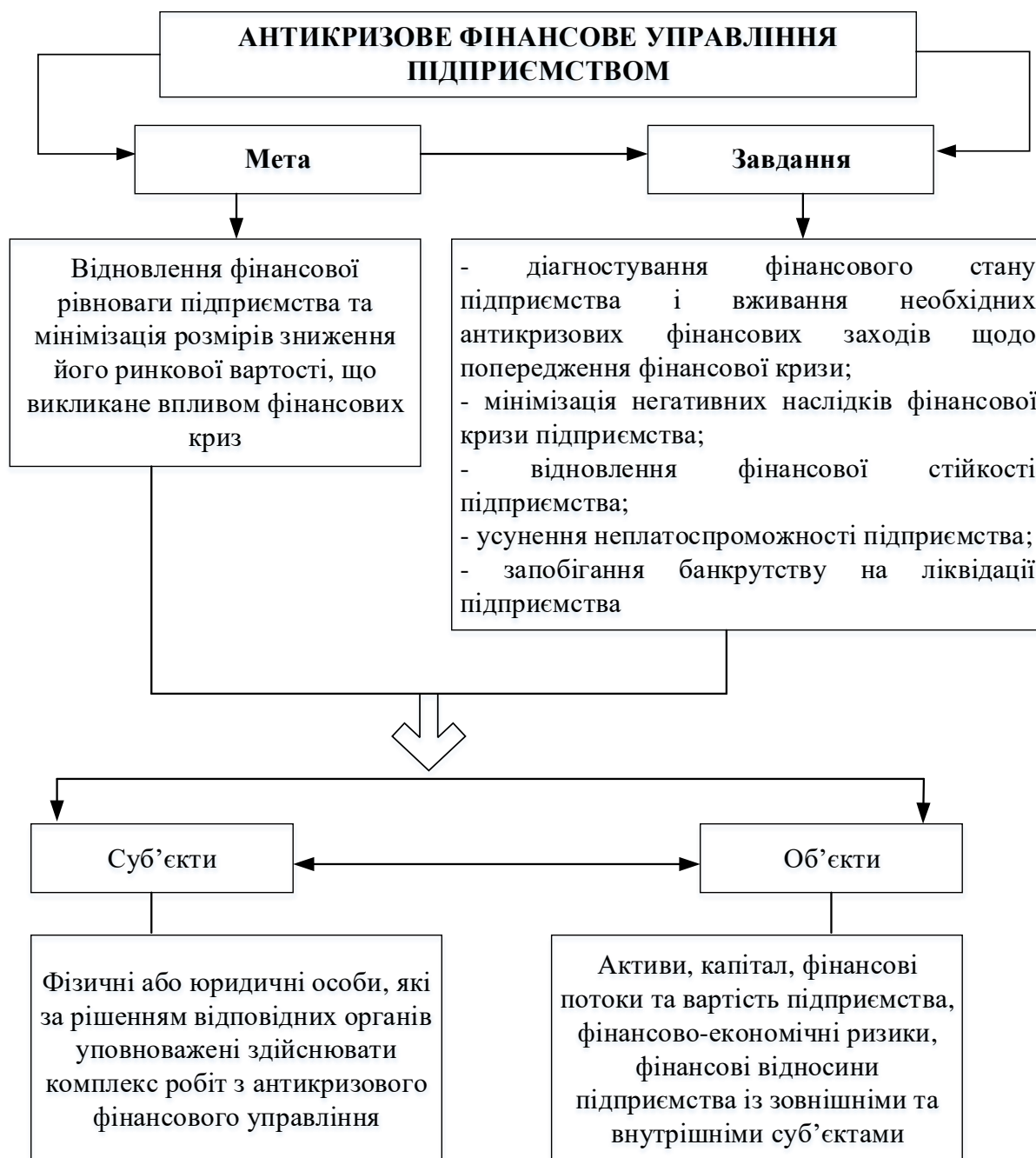

Рис. 1.1. Зміст основних елементів антикризового фінансового управління підприємством [11]

Аналіз рисунку 1.1 показує, що мета антикризового фінансового управління підприємством полягає у відновленні фінансового рівноваги підприємства та мінімізації впливу фінансової кризи. На виконання визначеної мети впливають п'ять завдань.

Суб'єктами відносин, що виникають при антикризовому фінансовому управлінні підприємством виступають фізичні або юридичні особи, а об'єктами – активи, капітал, фінансові потоки, вартість підприємства, фінансово-економічні ризики та інші.

На практиці науковці визначають функції антикризового фінансового управління підприємством, що поділяються на загальні, специфічні та інтеграційні. Детально їх охарактеризовано у таблиці 1.2.

Таблиця 1.2

Функції антикризового фінансового управління підприємством

Функції	Характеристика	Поділ
Загальні	функції, реалізація яких необхідна для забезпечення будь-якого процесу управління	<ul style="list-style-type: none"> - планування - організація - мотивація - регулювання - контроль
Специфічні	розкривають особливості антикризового фінансового управління підприємством	<ul style="list-style-type: none"> - діагностика кризових симптомів розвитку підприємства - розробка загальної стратегії фінансового оздоровлення підприємства - розробка дієвої системи стимулювання реалізації ухвалених управлінських рішень щодо фінансового оздоровлення підприємства - забезпечення фінансової рівноваги у процесі розвитку підприємства
Інтеграційні	об'єднують загальні та специфічні функції	<ul style="list-style-type: none"> - комунікаційна - координаційна - інформаційна - мобілізуюча

Джерело: складено автором на базі [12-13]

Отже, аналіз таблиці 1.2 показує, що загальні функції антикризового фінансового управління підприємством є функціями менеджменту. Специфічні функції – полягають саме у специфіці здійснення антикризового фінансового управління підприємством та цільової його спрямованості на кінцевий результат.

Інтеграційні функції є об'єднаними загальних та специфічних функцій та необхідні для неперервності та ефективності процесу здійснення антикризового фінансового управління підприємством.

1.2. Особливості механізму антикризового фінансового управління підприємством

У сучасних умовах господарювання, особливо у період воєнного стану, постає потреба у розумінні особливостей механізму антикризового фінансового управління підприємством.

Для функціонування підприємств необхідним є забезпечення організації їхньої взаємодії із зовнішнім середовищем та структурними підрозділами між собою. Фінансові відносини при виникненні процесу такої взаємодії, об'єктивно провокують ризики, що не співпадають із інтересами сторін, потребують пошуку шляхів їхнього усунення або мінімізації. Тут надзвичайно важливим є розробка та реалізації механізму антикризового фінансового управління підприємством.

На думку науковців Біломісної І.І., Біломісного О.М., Крамської М.С., фінансовий механізм антикризового управління є складною системою цілеспрямованого впливу на фінансову систему підприємства, що використовує фінансові інструменти, які дозволять підтримати постійну життєздатність підприємства та не допустити його банкрутство [10, с. 91]. Вважаємо, що саме такий підхід необхідно застосовувати у сучасній практиці на підприємствах, що дозволить уникнути кризових явищ. На рис. 1.3 відображено структурно-логічну схему механізму антикризового управління підприємством.

Аналіз рисунку 1.2 показує, що механізм антикризового фінансового управління на підприємстві складається із трьох стадій. Першою стадією є фундаментальна стадія. На ній здійснюють розподіл антикризового фінансового управління із врахуванням елементів: мети, завдань, предмету, об'єкту, суб'єкту, функцій, принципів.

Друга стадія полягає у ідентифікації фінансового стану підприємства. Вважаємо, що від визначення загального фінансового стану підприємства на пряму буде залежати особливості здійснення антикризового фінансового управління підприємством. Загальний фінансовий стан може бути: нормальним, передкризовим, кризовим.

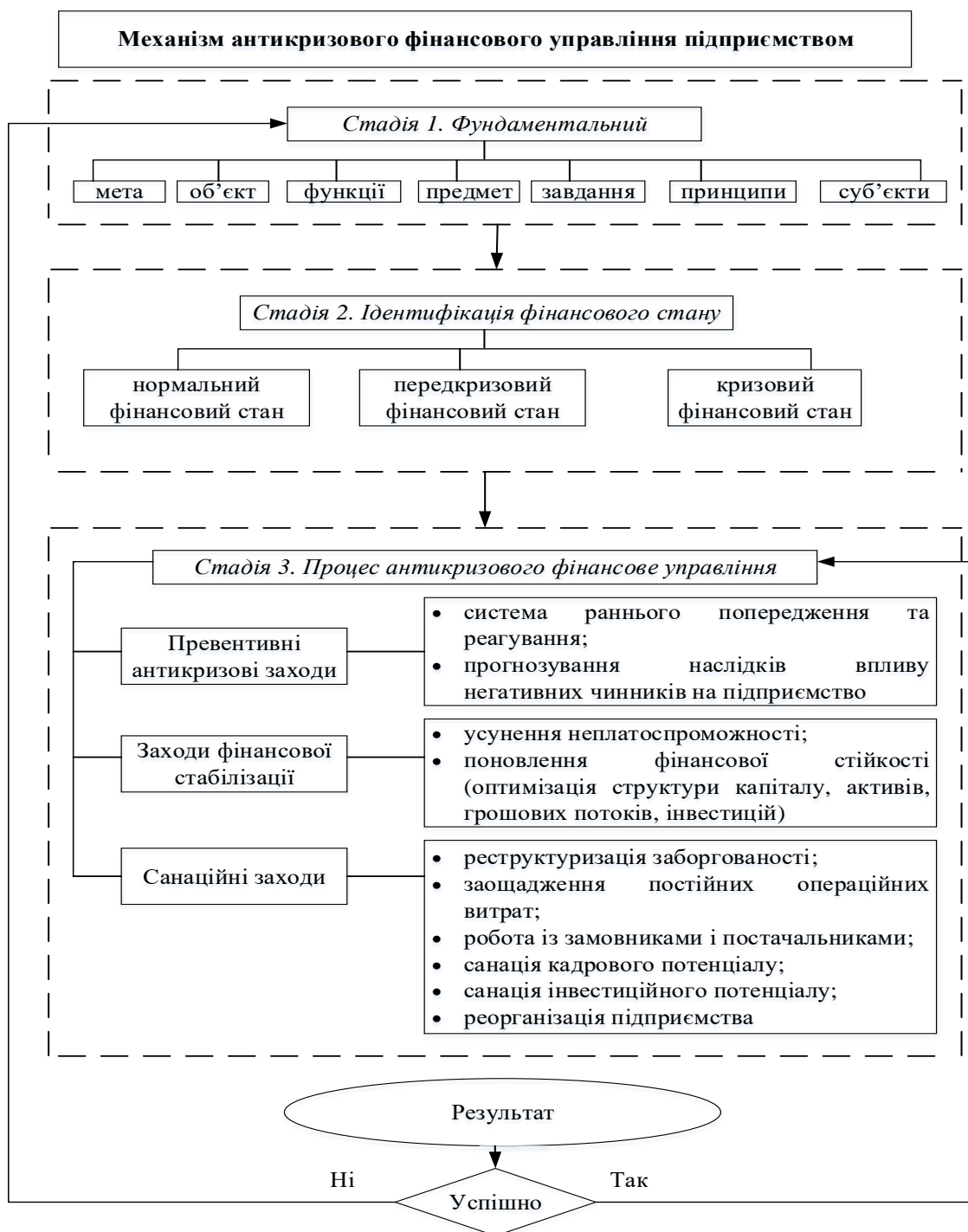

Рис. 1.2. Структурно-логічна схема механізму антикризового фінансового управління підприємством [10, с. 92]

Третя стадія дозволяє здійснити процес антикризового фінансового управління підприємством. Ця стадія тісно пов'язана із другою стадією – ідентифікацією фінансового стану. Залежно від того як ідентифіковано стан підприємства фінансові менеджери визначають: превентивні антикризові заходи, заходи фінансової стабілізації, санаційні заходи.

На нашу думку, такий механізм є дієвим для поточної діяльності підприємств, тому що дозволяє нівелювати кризовими явищами і постійно їх виявляти та усувати.

Цікавою є думка науковців Стешенко О.Д. та Каленського О.В. Вони вважають, що доповнюючи особливості механізму антикризового фінансового управління підприємством слід поетапно здійснювати антикризове фінансове управління підприємством. Ними запропоновані десять етапів, що відображено на рисунку 1.3.

Етапи процесу авторами поділено залежно від процесу антикризового фінансового управління підприємством: проведення антикризового управління, стабілізаційне антикризове управління, післякризове управління підприємством. Кожному із цих процесів відповідають різні етапи його здійснення.

Проведення антикризового фінансового управління передбачає здійснення чотирьох етапів, а саме: проведення діагностики фінансової діяльності, визначення на основі проведеної діагностики від'ємних рис у роботі підприємства, прогнозування можливих наслідків дій негативного впливу на підприємство, створення системи заходів направлених на антикризове фінансове управління.

У процесі стабілізаційного антикризового управління варто здійснити чотири етапи: діагностувати можливості подолання кризи, розробити стратегічні заходи направлені на виведення із кризи, змодельовати антикризове фінансове управління підприємством, провести контроль за виконанням заходів направлених на відновлення фінансової стійкості підприємства.

У процесі післякризового управління підприємством на підприємстві варто здійснити у два етапи: підвести підсумки роботи з виведення підприємства з

кризи, розробити заходи спрямовані на подолання підприємством фінансової кризи.

Рис. 1.3. Етапи процесу антикризового фінансового управління підприємством [6, с. 366]

Отже, механізм антикризового фінансового управління підприємством автори розглядають із двох підходів. На нашу думку, для ефективного здійснення антикризового фінансового управління підприємством необхідно використовувати обидва підходи та на основі загальних висновків та шляхів впровадження здійснювати його.

1.3. Методичні підходи до діагностики діяльності підприємства як важливого складника антикризового фінансового управління підприємством

Здійснення антикризового фінансового управління на будь-якому підприємстві вимагає проведення постійної діагностики його діяльності. Основними індикаторами такої діагностики є показники фінансового стану підприємства, а саме [15, с. 276]:

- оцінка майнового стану та структура фінансування;
- оцінка фінансової стійкості;
- оцінка платоспроможності і ліквідності;
- оцінка рентабельності продажів і майна.

На нашу думку, для діагностики фінансового стану підприємства розглядати рекомендації щодо оцінки фінансового стану рекомендованих до визначення згідно Порядку складання, затвердження та контролю виконання фінансового плану суб'єкта господарювання державного сектору економіки розробленого Міністерством економічного розвитку і торгівлі № 205 від 02.03.2015 р. Цим Порядком визначено, що звіт фінансового планування та стану підприємства необхідно визначати за наступними показниками (дод. А).

Важливим у діяльності будь-якого підприємства є визначення показників ділової активності підприємства. При цьому розраховуються показники оборотності. Використовуючи показники оборотності можна розрахувати довжину операційного та фінансового циклів. Операційний цикл характеризує загальний час у днях протягом якого фінансові ресурси мобілізовані у запасах та дебіторській заборгованості.

Якщо підприємство відчуває нестачу власних оборотних коштів, необхідних для придбання запасів, покриття витрат та здійснення інших витрат, пов'язаних з організацією безперервного виробничо-комерційного процесу, воно змушене залучати позиковий капітал, посилюючи фінансову залежність від кредиторів і інших зовнішніх джерел фінансування. Тому, важливо визначати його фінансову стійкість.

Фінансова стійкість підприємства характеризується фінансовою незалежністю від зовнішніх позикових джерел, здатністю підприємства маневрувати фінансовими ресурсами, наявністю необхідної суми власних коштів для забезпечення основних видів діяльності.

Стійкість фінансового стану підприємства оцінюється системою абсолютних і відносних показників шляхом співвідношення позикових і власних коштів за окремими статтями активу і пасиву балансу.

Висока фінансова залежність від зовнішніх джерел фінансування може призвести до втрати платоспроможності підприємства. Тому, оцінка фінансової стійкості є важливим завданням фінансового аналізу.

Загальний рівень фінансової стійкості підприємства характеризують такі показники, що розраховуються за даними балансу:

- коефіцієнт автономії (фінансової незалежності; концентрації власного капіталу або коефіцієнт власності);
- коефіцієнт концентрації позикового капіталу (фінансової залежності);
- коефіцієнт співвідношення позикових і власних коштів (плече фінансового важеля або коефіцієнт фінансового ризику). Алгоритм розрахунку даних показників і їх економічний сенс представлений в дод. Б.

Зовнішньою ознакою фінансової стійкості підприємства є платоспроможність. Аналіз платоспроможності необхідний: для самого підприємства з метою визначення оцінки і прогнозування фінансової діяльності; для банків з метою посвідчення кредитоспроможності позичальника; для партнерів з метою з'ясування фінансових можливостей при наданні комерційного кредиту або відстрочки платежу [17].

Для оцінки поточної платоспроможності використовують коефіцієнт поточної платіжної готовності, який показує можливість підприємства своєчасно погасити кредиторську заборгованість. Він виходить з того, що кредиторську заборгованість в першу чергу повинна покрити дебіторська, а в відсутньої частини кошти на розрахунковому рахунку. Коефіцієнт визначається як відношення суми коштів на розрахунковому рахунку до різниці між кредиторської та дебіторської заборгованості.

Поряд з оцінкою поточної платоспроможності підприємства оцінюють його перспективну платоспроможність. Для цього розраховують коефіцієнт чистої виручки, який характеризує частку вільних грошових коштів в надійшла виручці. Ці вільні грошові кошти підприємство може використовувати для погашення зовнішніх зобов'язань або в обороті.

Крім вищевказаних коефіцієнтів при аналізі платоспроможності підприємства можуть бути використані такі показники, як: величина власних оборотних коштів; різні коефіцієнти ліквідності і інші показники фінансового стану.

Важливим при здійсненні антикризового фінансового управління підприємством є також визначення загальної рейтингової оцінки фінансового стану підприємства. При використанні в процесі аналізу різних показників і коефіцієнтів, що характеризують платоспроможність, ліквідність і фінансову стійкість іноді отримують суперечливі дані. Така ситуація вимагає узагальнюючої оцінки фінансового стану.

Можна виділити три основні етапи розробки систем рейтингової оцінки:

1. Відбір і обґрунтування системи показників, використовуваних для розрахунку рейтингу.
2. Формування нормативної бази по кожному показнику.
3. Розробка алгоритму підсумкової рейтингової оцінки фінансового стану.

Для швидкого проведення рейтингової оцінки можна скористатися більш простим варіантом, в якому використовуються наступні показники: коефіцієнт критичної ліквідності; коефіцієнт поточної ліквідності; коефіцієнт автономії [17].

Отримані при розрахунках значення даних коефіцієнтів класифікуються наступним чином (дод. Б). Кожному з показників відповідає рейтинг у балах

Для визначення узагальнюючої оцінки необхідно класність кожного показника помножити на його рейтингове значення і визначити загальну суму балів за трьома коефіцієнтами. Залежно від підсумкової суми балів, класність підприємства визначається за такою шкалою: I клас: від 100 до 150 балів; II клас: від 151 до 220 балів; III клас: від 221 до 275 балів; IV клас: понад 275 балів.

До першого класу відносяться підприємства зі стійким фінансовим становищем, що підтверджується найкращими значеннями, як окремих показників, так і рейтингом в цілому. До другого класу відносяться підприємства, фінансовий стан яких стійко в загальному, але є незначні відхилення від кращих значень за окремими показниками. До третього класу належать підприємства підвищеного ризику, що мають ознаки фінансового напруження, для подолання яких у підприємств є потенційні можливості. До четвертого класу належать підприємства з незадовільним фінансовим становищем і відсутністю перспектив його стабілізації.

Оцінки фінансового стану підприємства не достатньо при визначенні ймовірності банкрутства підприємства та побудові антикризової програми підприємства. Поряд з системою критеріїв для оцінки потенційного банкрутства, встановленої в нормативних документах, відповідні рекомендації містяться й у вітчизняних, і в зарубіжних публікаціях.

Перша модель прогнозування банкрутства була запропонована в 1966 році Бівером. Дана модель ґрунтувалася на розрахунку фінансових коефіцієнтів і давала відносно точний прогноз майбутнього статусу фірми, модель Бівера викликала безліч критичних зауважень, але в той же час дала величезний поштовх для розвитку досліджень в цій області.

Відомий фінансовий аналітик Вільям Бівер запропонував свою систему показників для оцінки фінансового стану підприємства з метою діагностики банкрутства – п'ятифакторною системою, яка містить такі індикатори:

- рентабельність активів;

- питома вага позикових коштів в пасивах;
- коефіцієнт поточної ліквідності;
- частка чистого оборотного капіталу в активах;
- коефіцієнт Бівера (відношення суми чистого прибутку і амортизації до позикових коштів).

Вагові коефіцієнти для індикаторів в моделі В. Бівера не передбачені і підсумковий коефіцієнт ймовірності банкрутства не розраховується. Отримані значення даних показників порівнюються з їх нормативними значеннями для трьох станів підприємства, розрахованими В. Бівером для успішних підприємств, для підприємств, що збанкрутували протягом року, і для підприємств, які стали банкрутами протягом п'яти років. Система показників В. Бівера і їх значення для діагностики банкрутства представлені в табл. 1.3.

Таблиця 1.3

Система показників В. Бівера для діагностики банкрутства [18]

Показники	Успішно	5 років до банкрутства	1 рік до банкрутства
Коефіцієнт Бівера	0,4 – 0,45	0,17	-0,15
Рентабельність активів, %	6-8	4	-22
Фінансовий леверидж, %	< 37	< 50	< 80
Коефіцієнт покриття оборотних активів власними засобами	0,4	< 0,3	<0,06
Коефіцієнт поточної ліквідності	< 3,2	< 2	< 1

Сьогодні для визначення ймовірності настання банкрутства підприємства є популярними статистичні балансові моделі. Їх є досить багато, більшість із яких розроблені зарубіжними науковцями. Так, модель Альтмана є однією із перших моделей оцінки ймовірності банкрутства підприємства, яка ґрунтується на методах багатofакторного дискримінантного аналізу (дод. В) [19].

На нашу думку, детальну увагу варто зосередити на українських моделях визначення ймовірності настання банкрутства підприємства. Проблему неможливості використання зарубіжних методик у практиці оцінювання фінансового стану українських підприємств, спробував вирішити вітчизняний економіст О.О. Терещенко. Він розробив універсальну дискримінантну функцію,

яка є найбільш оптимальною для діагностики ризику банкрутств українських підприємств, оскільки на його думку, оптимальна дискримінантна функція повинна враховувати всі складові фінансового стану: ліквідність, прибутковість, оборотність, структуру майна, капіталу тощо [23].

Кожна модель має свої переваги та недоліки, які можуть вплинути на результати прогнозування. Тому, важливо зазначити всі недоліки та переваги, щоб правильно інтерпретувати результати.

Дискримінантна модель О.Терещенка має наступні переваги:

- простота у розрахунку;
- розроблена на використанні вітчизняних статистичних даних й враховує галузеві особливості підприємства;
- за рахунок використання різноманітних модифікацій базової моделі до підприємств різних видів діяльності вирішує проблему визначення критичних значень показників, які є індикатором вірогідності банкрутства підприємства конкретної галузі [25].

Однак дана методика також не є досконалою і має свої недоліки:

- у ній зроблено акцент на зменшенні помилкового віднесення фінансово неспроможних підприємств до групи стійких. Така асиметричність має на меті убезпечити інвестора від ризикового вкладання коштів, але знижує точність прогнозу в цілому;
- широкий інтервал невизначеності. Дані такого прогнозування є вельми суб'єктивними і не дають підстав для практичних висновків [25].

Другим розробив дискримінантну модель український науковець А.В. Матвійчук. На думку автора, з метою обґрунтування доцільності використання розробленої дискримінантної моделі для передбачення банкрутств важливим є перевірка точності класифікації підприємств щодо рівня їхнього фінансового стану [24].

Таким чином, чим універсальнішою є модель, тим менший її рівень точності. Практика вимагає впровадження методологічних підходів, які є не стільки універсальними і простими, скільки ефективними.

Отже, тільки комплексна оцінка фінансового стану підприємства та діагностика ймовірності його банкрутства надасть достовірну інформацію і допоможе сформулювати напрямки антикризового фінансового управління на підприємстві у вірному напрямку.

Висновки до розділу 1

Визначення сутності антикризового фінансового управління підприємством дозволило виявити, що воно вміщує у собі зміст понять управління фінансами та фінансове управління. Визначено зміст основних елементів антикризового фінансового управління підприємством: мету, завдання, суб'єкт і об'єкт. Функції антикризового фінансового управління підприємством поділяють загальні, специфічні, інтеграційні.

Обґрунтування особливостей механізму антикризового фінансового управління підприємством дозволило визначити, що він складається з трьох стадій: фундаментальної, ідентифікації фінансового стану, процесу антикризового фінансового управління. Визначено, що такий механізм є дієвим у поточній діяльності підприємств для нівелювання кризових явищ та їхнього усунення. Визначено, що процес антикризового фінансового управління підприємством складається з десяти етапів, які групують на: проведення антикризового управління, стабілізаційне антикризове управління, післякризове управління підприємством.

Визначення методичних підходів до діагностики діяльності підприємства як важливого складника антикризового фінансового управління підприємством показав необхідність у використанні показників фінансового стану підприємства. Обґрунтовано необхідність використання багатофакторного дискримінантного аналізу для антикризового фінансового управління підприємством. Визначено, що комплексна оцінка фінансового стану за традиційними та інтегральними методами аналізу дозволить ефективно здійснювати антикризове фінансове управління підприємством.

РОЗДІЛ 2

ДІАГНОСТИКА ФІНАНСОВО-ЕКОНОМІЧНОГО СТАНУ ТА ЙМОВІРНОСТІ НАСТАННЯ БАНКРУТСТВА ТОВ «ПРИВАТРЕКЛАМА»

2.1. Оцінка складу та структури майна підприємства, джерел його формування

Оцінка складу та структури майна підприємства є важливим при визначенні економічного потенціалу будь-якого підприємства. Структура вартості майна підприємства дає загальне уявлення про фінансово-майновий стан підприємства. Вона показує частку кожного елемента в активах і співвідношенні позикових і власних коштів, що покривається у їх пасивах.

Оцінка динаміки складу і структури майна підприємства дає можливість визначити абсолютний і відносний приріст (спад) всього майна підприємства, а також окремих його видів.

ТОВ «Приватреклама» відоме у Чернівецькій області яке надає послуги з розміщення реклами, виробництва та розміщення рекламних конструкцій.

Проаналізуємо склад майна ТОВ «Приватреклама» та джерел його фінансування протягом 2018-2022 років на основі побудови таблиці 2.1 та матеріалів дод. Г, Д.

Як видно з дод. Е, загальна вартість майна підприємства та джерел його фінансування збільшилися: у 2019 році – на 34126 тис. грн., у 2020 році – 75253 тис. грн., у 2021 році – на 28879 тис. грн., у 2022 році – на 90771 тис. грн. Зростання майна сталося за рахунок зростання оборотних активів (у 2019 році – на 33376 тис. грн., у 2020 році – на 67726 тис. грн., у 2021 році – на 26745 тис. грн., у 2022 році – на 91371 тис. грн.) та зростання необоротних активів протягом 2019-2021 рр. (у 2019 році – на 750 тис. грн., у 2020 році – на 7527 тис. грн., у 2021 році – на 2134 тис. грн.) і спаду необоротних активів у 2022 році на 600 тис. грн. Зростання майна підприємства відбулося на основі розширення його діяльності.

У складі необоротних активів відбулося збільшення основних засобів протягом 2019-2021 років (у 2019 році – на 748 тис. грн., у 2020 році – на 7527 тис. грн., у 2021 році – на 2135 тис. грн.) та спад у 2022 році на 600 тис. грн. Зростання оборотних активів ТОВ «Приватреклама» обумовлено зростанням запасів, дебіторської заборгованості за розрахунками. Так, вартість запасів підприємства у 2019 році зросла на 28364 тис. грн., у 2020 році – на 55197 тис. грн., у 2021 році – на 16736 тис. грн., у 2022 році – на 82909 тис. грн.

Аналіз складу джерел фінансування досліджуваного підприємства свідчить про від'ємну величину власного капіталу у 2020 році та не високу його вартість у 2018, 2019, 2021, 2022 роках. Це відбулося за рахунок непокритого збитку попередніх періодів. Але, позитивним є те, що у 2022 році зріс підприємство вже одержало нерозподілений прибуток у розмірі 24 тис. грн.

Позиковий капітал підприємства містить у своєму тільки поточні зобов'язання та забезпечення. Зростання позикового капіталу відбулося за рахунок кредиторської заборгованості за розрахунками. Оскільки більша частка у формуванні позикового капіталу належить кредиторській заборгованості, то необхідністю є вивчення давності її появи та причин виникнення простроченої заборгованості.

Для поглибленого аналізу зміни обсягу майна та джерел фінансування ТОВ «Приватреклама» необхідно оцінити динаміку їхньої структури. Показники структурної динаміки відображають частку участі кожного виду майна і джерел фінансування до загальної вартості. Їхній аналіз дозволяє зробити висновки про те, які активи збільшити за рахунок залучених фінансових ресурсів, а які зменшити за рахунок їхнього відтоку.

Розрахунок динаміки наведено у таблиці дод. Ж, яку побудовано на основі інформації таблиці дод. Е. З таблиці видно, що за 2018-2022 роки у структурі майна ТОВ «Приватреклама» частка необоротних та оборотних активів то зростала, то спадала. Так, у 2019 році загальна вартість необоротних активів знизилася на 0,37% порівняно з 2018 роком, у 2020 році – зросла на 2,26%, у 2021 році – зросла на 0,2%, у 2022 році – знизилася на 1,74%. Така ситуація показує,

що на підприємстві повільно відбувається оновлення основних засобів і нематеріальних активів.

Частка оборотних активів зросла у 2022 році на 1,74% за рахунок зростання запасів на 4,3%%, дебіторської заборгованості за розрахунками з бюджетом на 0,6% та спаду дебіторської заборгованості за товари, роботи і послуги на 0,34% та грошових активів на 2,81%. У 2021 році зниження на 0,2% відбулося за рахунок зниження частки запасів на 2,27%, дебіторської заборгованості за товари, роботи і послуги на 0,76%%, дебіторської заборгованості за розрахунками з бюджетом на 0,26% та зростання частки грошових активів на 3,08%. У 2020 році також спостерігався спад у структурі оборотних активів, а у 2019 році – було зростання на 0,37% порівняно з попереднім роком.

Аналіз структури джерел фінансування показує майже повне використання підприємством позикового капіталу. Частка власного капіталу підприємства складала: у 2018 році – 1,27%, у 2019 році – 0,87%, у 2020 році – (-2,85%), у 2021 році – 1,36%, у 2022 році – 1,01%.

Відповідно частка поточних зобов'язань у 2019 році зросла на 0,4%, у 2020 році – на 3,72%, у 2021 році знизилася на 4,21%, у 2022 році зросла на 0,35%. У 2022 році зростання відбулася за рахунок зниження частки короткострокових банківських кредитів на 0,21%, векселів виданих на 0,06%, кредиторської заборгованості за товари, роботи і послуги на 0,43%, поточної кредиторської заборгованості за розрахунками з бюджетом на 0,93%, поточної кредиторської заборгованості за розрахунками зі страхування на 0,1%, поточної кредиторської заборгованості за розрахунками з оплати праці на 0,69%, поточної кредиторської заборгованості за розрахунками з учасниками на 0,01% та зростання поточної кредиторської заборгованості за одержаними авансами на 2,78%. У 2019-2021 роках структура була подібною.

Для наочності відображено динаміку обсягу джерел фінансування ТОВ «Приватреклама» протягом 2018-2022 років за допомогою рисунку 2.1.

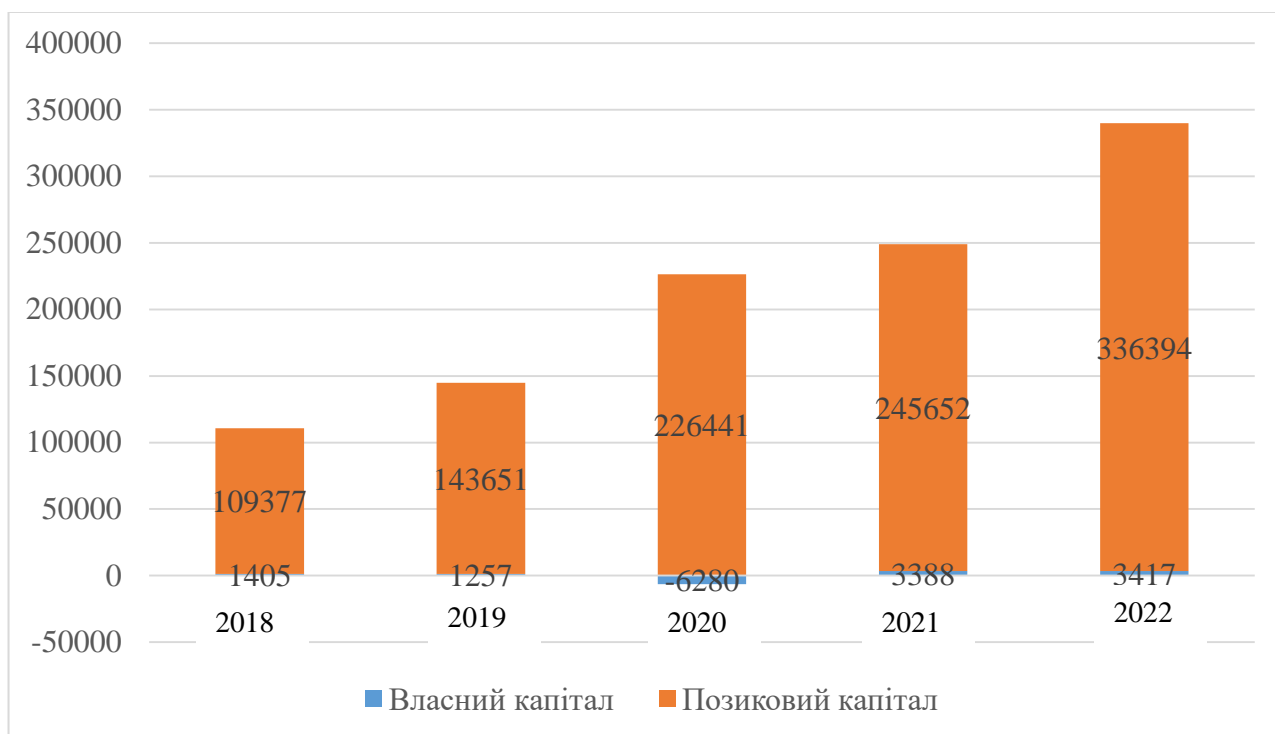

Рис. 2.1. Динаміка обсягу джерел фінансування ТОВ «Приватреклама» у 2018-2022 роках, тис. грн.

Слід відмітити, що у зарубіжній практиці існують різні думки щодо позикових ресурсів. Найбільш розповсюдженою вважається частка власних фінансових ресурсів у розмірі 50-60%. Однак, японським компаніям властиво висока частка позикового капіталу (80%) – інвестиційні потоки банків, в США – основний потік від населення [26-27]. Як показує українська практика, в підприємствах з високою часткою власного капіталу кредитори вкладають свої ресурси більш охоче.

На рисунку 2.2 відображено динаміку складу позикового капіталу за окремим и складовими досліджуваного підприємства.

З рисунку 2.2 бачимо, що у 2018-2022 роках переважала поточна кредиторська заборгованість за розрахунками. Тому, наступним важливим кроком є співставлення кредиторської та дебіторської заборгованостей.

Дані дод. 3 свідчать про перевищення кредиторської заборгованості над дебіторською протягом досліджуваного періоду: у 2018 році – на 84955 тис. грн.; у 2019 році – на 115412 тис. грн.; у 2020 році – на 185671 тис. грн; у 2021 році – на

203204 тис. грн.; у 2022 році – 278517 тис. грн. Перевищення кредиторської заборгованості над дебіторською спостерігалось за наступними категоріями:

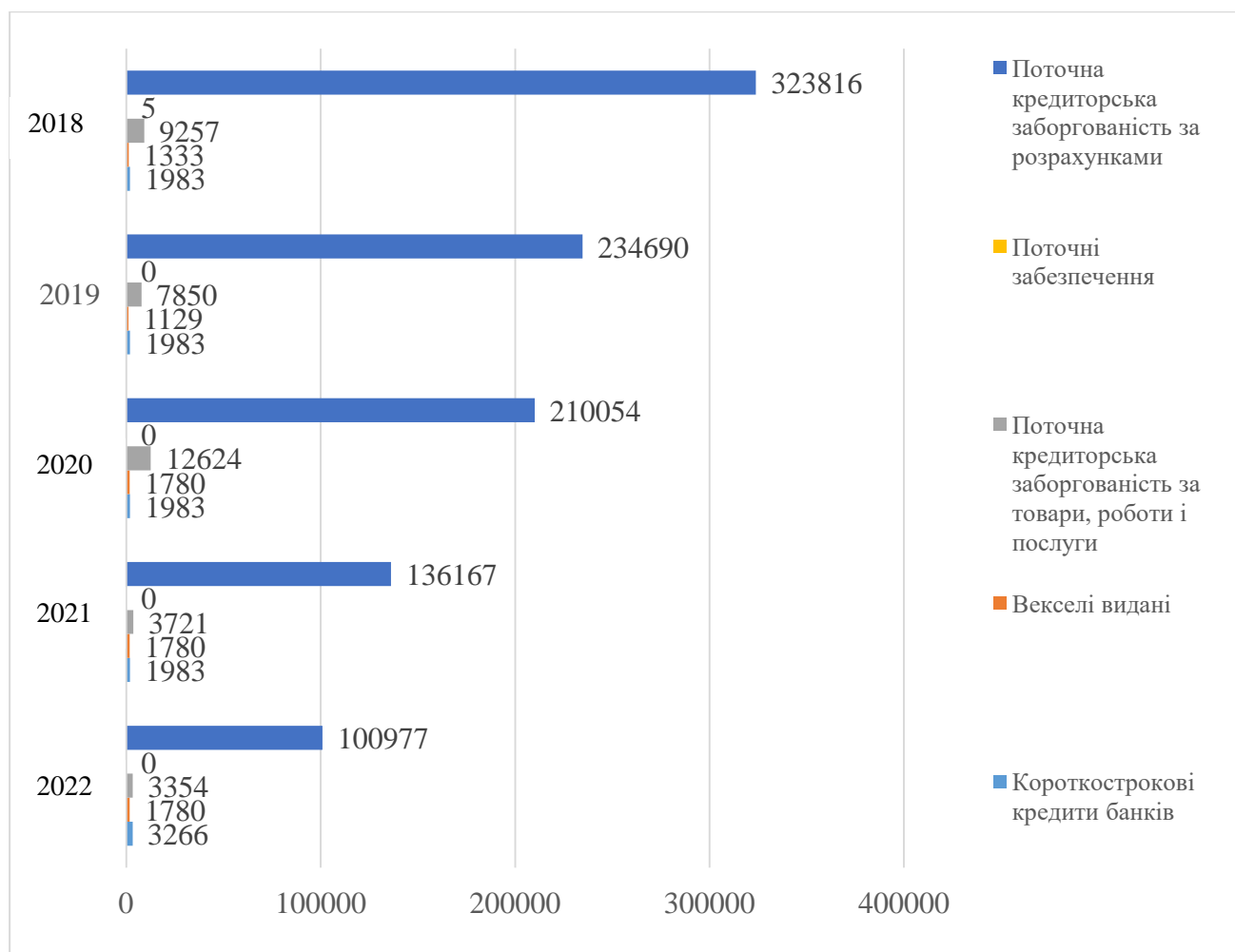

Рис. 2.2. Динаміка складу позикового капіталу за окремими складовими ТОВ «Приватреклама» у 2018-2022 роках, тис. грн.

- за продукцію, товари, роботи і послуги: у 2018 році – на 48 тис. грн.; у 2019 році – на 652 тис. грн.; у 2020 році – на 9191 тис. грн.; у 2021 році – на 5855 тис. грн.; у 2022 році – на 7690 тис. грн.;

- з розрахунками зі страхування: у 2018 році – на 231 тис. грн.; у 2019 році – на 372 тис. грн.; у 2020 році – на 520 тис. грн.; у 2021 році – на 667 тис. грн.; у 2022 році – на 585 тис. грн.;

- з розрахунками з оплати праці: у 2018 році – на 990 тис. грн.; у 2019 році – на 1518 тис. грн.; у 2020 році – на 2089 тис. грн.; у 2021 році – на 2629 тис. грн.; у 2022 році – на 1250 тис. грн.;

- за одержаними авансами: у 2018 році – на 98284 тис. грн.; у 2019 році – на 133177 тис. грн.; у 2020 році – на 205630 тис. грн.; у 2021 році – на 227041 тис. грн.; у 2022 році – на 319243 тис. грн.

- за розрахунками з учасниками: у 2018, 2019, 2020, 2021, 2022 роках – на 124 тис. грн. щорічно;

- з внутрішніх розрахунків: у 2018 році – на 198 тис. грн.

Винятком стало перевищення дебіторської заборгованості над кредиторською за використання бюджетних коштів (у 2018 році – на 14920 тис. грн., у 2019 році – на 20431 тис. грн., у 2020 році – на 31883 тис. грн., у 2021 році – на 33112 тис. грн.; у 2022 році – на 50375 тис. грн.).

Розрахунки з постачальниками матеріально-технічних ресурсів і покупцями готової продукції займають найбільшу питому вагу у складі дебіторської і кредиторської заборгованостей та є результатом взаємних платежів. Для більш точного виявлення шляхів мінімізації дебіторської і кредиторської заборгованостей необхідністю є проведення оцінки їхньої оборотності, що проведено у наступному підрозділі.

2.2. Аналіз ділової активності, фінансової стійкості, платоспроможності та рентабельності підприємства

У підрозділі 1.3 нами визначено, що існують законодавчо прийняті нормативи обрахунку показників-індикаторів фінансового стану підприємства. У дод. А описано алгоритм розрахунку коефіцієнтного аналізу. Розрахунок деяких показників базується на розрахунку так званого показника ЕВІТДА (табл. 2.1). Аналіз таблиці 2.4 показує, що протягом аналізованого періоду підприємство не мало операційних доходів і витрат від курсових різниць, а також значних нетипових операційних доходів і витрат. У 2022 році ЕВІТДА зросла на 597 тис.

грн., у 2021 році – на 10441 тис. грн., у 2020 році – знизилася на 5733 тис. грн., у 2019 році – зросла на 1283 тис. грн., у 2018 році – на 3930 тис. грн.

Таблиця 2.1

Розрахунок показника EBITDA для ТОВ «Приватреклама» у 2018-2022 роках

Розрахунок EBITDA	2018	2019	2020	2021	2022
Фінансовий результат від операційної діяльності	3336	770	-6407	9840	209
плюс амортизація	594	513	674	601	388
мінус операційні доходи від курсових різниць	-	-	-	-	-
плюс операційні витрати від курсових різниць	-	-	-	-	-
мінус значні нетипові операційні доходи	-	-	-	-	-
плюс значні нетипові операційні витрати	-	-	-	-	-
EBITDA	3930	1283	-5733	10441	597

Наступним кроком стало проведення коефіцієнтного аналізу запропонованого Міністерством економічного розвитку та торгівлі. Результати відображено у таблиці 2.2. Аналіз таблиці 2.2 показує, що показники рентабельності у 2022 році знизилися відповідно до 2021 року, крім валової рентабельності, що є негативним у діяльності підприємства. Варто зазначити, що загалом протягом 2018-2022 років спостерігалось зниження показників рентабельності, крім 2021 року. Варто відмітити, що у 2018-2019 та 2021-2022 роках рентабельність мала додатній нахил, що вже свідчить про прибутковість діяльності підприємства, що є позитивним, але із його зниженням.

Коефіцієнт відношення боргу до EBITDA зріс у 2019 році на 84,13 порівняно з 2018 роком, але у 2020 році знизився на 151,5 та зріс у 2021 році на 63,03 та у 2022 році – на 539,95, що є позитивним. Коефіцієнт фінансової стійкості та поточної ліквідності протягом аналізованого періоду не відповідав нормативу, що говорить про неефективне використання оборотних активів і поточних зобов'язань.

Коефіцієнтний аналіз ТОВ «Приватреклама» у 2018-2022 роках

Показник	2018	2019	2020	2021	2022	Відхилення (+,-)			
						2019-2018	2020-2019	2021-2020	2022-2021
Коефіцієнти рентабельності та прибутковості									
Валова рентабельність	-23,3	28,26	24,64	23,2	25,3	51,54	-3,61	-1,42	2,07
Рентабельність ЕВІТДА	35,51	3,21	-24,97	8,83	1,26	-32,30	-28,18	33,79	-7,57
Рентабельність активів	0,58	0,06	-0,88	1,03	0,00	-0,52	-0,94	1,91	-1,03
Рентабельність діяльності	19,50	0,77	-27,90	8,17	0,06	-18,73	-28,67	36,07	-8,11
Коефіцієнти фінансової стійкості та ліквідності									
Коефіцієнт відношення боргу до ЕВІТДА	27,83	111,96	-39,50	23,5	563,5	84,13	-151,5	63,03	539,95
Коефіцієнт фінансової стійкості	77,85	114,28	-36,06	72,5	98,45	36,43	-150,3	108,56	25,94
Коефіцієнт поточної ліквідності (покриття)	0,97	0,97	0,92	0,95	0,97	0,00	-0,06	0,04	0,01
Аналіз капітальних інвестицій									
Коефіцієнт відношення капітальних інвестицій до амортизації	0,38	2,47	12,17	0,65	0,35	2,09	9,70	-11,52	-0,31
Коефіцієнт відношення капітальних інвестицій до чистого доходу від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг)	0,02	0,03	0,36	0,003	0,003	0,01	0,33	-0,35	0,00
Коефіцієнт зносу основних засобів	0,66	0,63	0,40	0,38	0,41	-0,03	-0,23	-0,02	0,03

Коефіцієнт відношення капітальних інвестицій до амортизації протягом аналізованого періоду коливався у межах від 0,35 до 12,17. Найменше значення спостерігалося у 2022 році, що свідчить про незначне оновлення основних

засобів. Коефіцієнт відношення капітальних інвестицій до чистого доходу у 2018-2019 роках був майже на рівні, що говорить про стабільність розвитку, у 2020 році зріс на 0,33, а у 2021-2022 році знизився на 0,35 і був однаковим.

Коефіцієнт зносу основних засобів спадав протягом аналізованого періоду, що говорить про зношуваність основних засобів. Підприємству необхідно подбати про оновлення своїх основних засобів.

У підрозділі 2.1 нами оцінено співвідношення дебіторської та кредиторської заборгованостей і визначено, що для прийняття обґрунтованих рішень щодо їхнього зниження необхідно провести порівняльну оцінку оборотності дебіторської і кредиторської заборгованостей, що дасть наглядну інформацію щодо прийняття управлінського рішення. У дод. И нами ґрунтовного проведено порівняльну оцінку оборотності дебіторської і кредиторської заборгованостей ТОВ «Приватреклама» у 2018-2022 роках.

Оцінка стану дебіторської та кредиторської заборгованостей дозволяє зробити наступні висновки про те, що період погашення кредиторської заборгованості більше ніж дебіторської: у 2018 році – на 2139 дні; у 2019 році – на 903 дні; у 2020 році – на 2360 днів; у 2021 році – на 592 дні; у 2022 році – на 1828 дні. Причиною цього може бути низька швидкість обороту кредиторської заборгованості порівняно з дебіторською. Така ситуація може розглядатися позитивно, тому що забезпечує додатковий притік грошових засобів, але тільки у випадку якщо невисока частка прострочених платежів. В іншому випадку дефіцит платіжних засобів при умові настання термінів погашення боргових зобов'язань може призвести до майбутнього зростання кредиторської заборгованості і в кінцевому випадку до неплатоспроможності підприємства.

Наступним кроком є оцінка фінансової стійкості ТОВ «Приватреклама» у 2018-2022 роках (табл. 2.3). Як показують дані таблиці 2.3, коефіцієнт автономії протягом аналізованого періоду незначно знизився, але у 2020 році він мав від'ємний нахил, що характеризує повну залежність підприємства від позикових ресурсів.

Оцінка фінансової стійкості ТОВ «Приватреклама» у 2018-2022 роках

Показник	2018	2019	2020	2021	2022	Відхилення (+,-)			
						2019-2018	2020-2019	2021-2020	2022-2021
Коефіцієнт автономії	0,013	0,009	-0,029	0,014	0,01	-0,004	-0,037	0,042	-0,004
Коефіцієнт концентрації позикового капіталу	0,99	0,99	1,03	0,99	0,99	0,00	0,04	-0,04	0,00
Коефіцієнт співвідношення позикових і власних коштів	77,8	114,3	-36,1	72,5	98,4	36,4	-150,3	108,6	25,9

Коефіцієнт концентрації позикового капіталу показує, що частка позикових ресурсів (у 2018 році – 99%, у 2019 році – 99%, у 2020 році – 103%, у 2021 році – 99%, у 2022 році – 99%) майже повністю перекривають власний капітал і ще й покривають його збитковість попередніх періодів. Тобто, підприємство фінансового не стійке. Коефіцієнт співвідношення позикових та власних коштів показує, що на 1 грн. вкладену в активи позикових ресурсів належало: у 2018 році – 77,8 грн., у 2019 році – 114,3 грн., у 2020 році – (-36,1) грн., у 2021 році – 72,5 грн., у 2022 році – 98,4 грн.

З'ясуємо, на скільки підприємство є платоспроможним. Дані таблиці 2.4 свідчать про те, що підприємство неплатоспроможне, тому що зовнішні зобов'язання перевищують оборотні активи: у 2018 році – на 2774 тис. грн.; у 2019 році – на 3672 тис. грн.; у 2020 році – на 18736 тис. грн.; у 2021 році – на 11202 тис. грн.; у 2022 році – на 10573 тис. грн.

Поточна платоспроможність визначається за даними балансу та при цьому зіставляються платіжні засоби (грошові кошти, короткострокові фінансові вкладення, дебіторська заборгованість за мінусом неліквідної) з платіжними зобов'язаннями (короткострокові кредити та позики, кредиторська заборгованість). Перевищення платіжних засобів над платіжними зобов'язаннями свідчать про поточну платоспроможність підприємства.

**Оцінка платоспроможності ТОВ «Приватреклама» у 2018-2022 роках,
тис. грн.**

Показник	2018	2019	2020	2021	2022	Відхилення (+,-)			
						2019-2018	2020-2019	2021-2020	2022-2021
Запаси і витрати	87125	115489	170686	187422	270331	28364	55197	16736	82909
Засоби в розрахунках	19376	24476	37007	39336	54556	5100	12531	2329	15220
Грошові засоби та цінні папери	102	14	12	7692	934	-88	-2	7680	-6758
Загалом оборотних активів	106603	139979	207705	234450	325821	33376	67726	26745	91371
Довгострокові кредити і позики	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Короткострокові зобов'язання	109377	143651	226441	245652	336394	34274	82790	19211	90742
Загалом зовнішніх зобов'язань	109377	143651	226441	245652	336394	34274	82790	19211	90742
Перевищення оборотних активів над зовнішніми зобов'язаннями	-2774	-3672	-18736	-11202	-10573	-898	-15064	7534	629

У нашому випадку, сума платіжних засобів склала:

- у 2018 році $3306+16070+102 = 19478$ тис. грн.;
- у 2019 році $3069+21407+14 = 24490$ тис. грн.;
- у 2020 році $3433+33574+12 = 37019$ тис. грн.;
- у 2021 році $1995+37341+123+7692 = 47151$ тис. грн.;
- у 2022 році $1567+52989+119+934 = 55609$ тис. грн.

Сума платіжних зобов'язань склала:

- у 2018 році 108051 тис. грн.;
- у 2019 році 141871 тис. грн.;
- у 2020 році 218381 тис. грн.;
- у 2021 році 247911 тис. грн.;

- у 2022 році 335061 тис. грн.

Таким чином, ТОВ «Приватреклама» неплатоспроможне у 2018-2022 роках, тому що сума платіжних засобів менше короткострокових зобов'язань.

Також, для оцінки поточної платоспроможності підприємства використовуються відносні коефіцієнти ліквідності, на основі яких визначається ступінь та якість покриття короткострокових зобов'язань ліквідними активами. Алгоритм розрахунку наведено у підрозділі 1.3. Розрахунок показників ліквідності відображено у таблиці 2.5.

Таблиця 2.5

Аналіз коефіцієнтів ліквідності ТОВ «Приватреклама» у 2018-2022 роках

Показник	2018	2019	2020	2021	2022	Відхилення (+,-)			
						2019-2018	2020-2019	2021-2020	2022-2021
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Запаси і витрати	87125	115489	170686	187422	270331	28364	55197	16736	82909
Засоби в розрахунках	19376	24476	37007	39336	54556	5100	12531	2329	15220
Грошові засоби та цінні папери	102	14	12	7692	934	-88	-2	7680	-6758
Загалом оборотних активів	106603	139979	207705	234450	325821	33376	67726	26745	91371
Короткострокові зобов'язання	109377	143651	226441	245652	336394	34274	82790	19211	90742
Коефіцієнт абсолютної ліквідності	0,0009	0,0001	0,0001	0,0313	0,0028	-0,001	-	0,0313	-0,03
Коефіцієнт критичної ліквідності	0,18	0,17	0,16	0,19	0,16	-0,01	-0,01	0,03	-0,03
Коефіцієнт поточної ліквідності	0,97	0,97	0,92	0,95	0,97	0,00	-0,06	0,04	0,01

Коефіцієнт абсолютної ліквідності у 2019 році знизився на 0,001, а у 2021 році – зріс на 0,0313 пункти, у 2022 році – знизився на 0,03 пункти і показує, що у 2022 році 0,28% короткострокових зобов'язань може бути погашено за рахунок

грошових засобів підприємства. Якщо порівняти показники з рекомендованим рівнем, слід відмітити, що підприємство має дефіцит грошових засобів для покриття поточних зобов'язань.

Коефіцієнт критичної ліквідності показує, що короткострокові зобов'язання у 2018 році на 18% (у 2019 році – на 17%; у 2020 році – на 16%, у 2021 році – на 19%, у 2022 році – на 16%) покривалися грошовими коштами та засобами у розрахунках. У розглянутому прикладі рівень коефіцієнта критичної ліквідності нижче рекомендованого. Загалом, сума ліквідних активів підприємства не відповідає вимогам поточної платоспроможності.

Коефіцієнт поточної ліквідності за 2022 рік зріс на 0,01 пункти досягнувши до кінця року 0,97 пункти. Підприємство повністю покриває ліквідні активи короткостроковими зобов'язаннями. А отже, підприємство не має визначеного запасу оборотних засобів, значення коефіцієнту нижче рекомендованого рівня.

Останнім етапом ґрунтового аналізу фінансового стану ТОВ «Приватреклама» у 2018-2022 роках є оцінка його рентабельності. У дод. К нами проведено факторний аналіз рентабельності діяльності ТОВ «Приватреклама» у 2018-2022 роках на основі таких показників як: чистий прибуток, чистий дохід, собівартість реалізації продукції.

Науковцями визначено, що рентабельність діяльності залежить від зміни двох факторів: витратомісткості та рентабельності витрат. Визначити вплив перерахованих факторів можна методом ланцюгових підстановок. Зміна рентабельності діяльності за рахунок впливу витратомісткості з однієї гривні витрат ($\Delta P_{ДВМ}$):

$$\Delta P_{ДВМ} = \Delta ВМ * P_{В0} \quad (2.1)$$

де $\Delta ВМ$ – абсолютна зміна витратомісткості;

$P_{В0}$ – рентабельність витрат у базовому періоді.

Зміна рентабельності діяльності за рахунок впливу рівня рентабельності витрат ($\Delta P_{ДРВ}$):

$$\Delta P_{ДРВ} = ВМ_1 * \Delta P_{В} \quad (2.2)$$

де $ВМ_1$ – витратомісткість у звітному періоді;

ΔP_B – абсолютна зміна рентабельності витрат.

Визначено вплив витратомісткості на рентабельність діяльності:

$$\Delta P_{ДВМ2019} = -0,52 * 19,5 = -10,05$$

$$\Delta P_{ДВМ2020} = 0,04 * 0,77 = 0,03$$

$$\Delta P_{ДВМ2021} = 0,01 * (-27,9) = -0,39$$

$$\Delta P_{ДВМ2022} = -0,02 * 8,17 = -0,17$$

Вплив рентабельності витрат на рентабельність діяльності визначено за формулою 2.2:

$$\Delta P_{ДРВ2019} = 0,72 * (-18,73) = -13,44$$

$$\Delta P_{ДРВ2020} = 0,75 * (-28,67) = -21,6$$

$$\Delta P_{ДРВ2021} = 0,77 * 36,07 = 27,69$$

$$\Delta P_{ДРВ2022} = 0,75 * (-8,11) = -6,06$$

Результати факторного аналізу свідчать про те, що рентабельність діяльності ТОВ «Приватреклама» знизилася здебільшого за рахунок зниження рентабельності витрат протягом 2018-2022 років. Це і є основною причиною зниження реалізації на 1 грн. виробничих засобів та як наслідок – зниження рівня рентабельності діяльності.

2.3. Діагностика ймовірності настання банкрутства підприємства

Комплексна оцінка фінансового стану підприємства є завершальним, найбільш важливим елементом аналізу його стану. При цьому є два підходи: рейтингова оцінка фінансового стану підприємства та факторне моделювання ймовірності банкрутства підприємства на основі балансових моделей.

У підрозділі 1.3 нами наведено методологічні підходи щодо оцінки фінансового стану підприємства за цими двома підходами. Тому, у цьому підрозділі розраховано та зроблено висновки саме за цим методичним підходом.

Сумарну рейтингову оцінку визначено наступним чином: використовуючи експертно-бальний метод (детально описано у підрозділі 1.3) та формування на його основі інтегрального показника. За допомогою таблиці 2.6 сформовано

кінцеву рейтингову оцінку фінансового стану ТОВ «Приватреклама» у 2018-2022 роках.

Дані таблиці 2.6 показують, що досліджуване підприємство у 2018-2022 роках належало до 4 класу, тобто було підприємством з незадовільним фінансовим станом та відсутністю перспектив стабілізації. Це досить негативне явище, що на пряму призводить до банкрутства. Зазначимо, що протягом 2018-2022 років підприємство мало однакову кількість балів – 300 балів. Це свідчить про стабільний негативний фінансовий стан.

Таблиця 2.6

**Кінцева рейтингова оцінка фінансового стану ТОВ «Приватреклама»
у 2018-2022 роках**

Показники	2018	2019	2020	2021	2022
Коефіцієнт критичної ліквідності	0,18	0,17	0,16	0,19	0,16
Клас	3	3	3	3	3
Рейтинг	40	40	40	40	40
Бал	120	120	120	120	120
Коефіцієнт поточної ліквідності	0,97	0,97	0,92	0,95	0,97
Клас	3	3	3	3	3
Рейтинг	35	35	35	35	35
Бал	105	105	105	105	105
Коефіцієнт автономії	0,01	0,01	-0,03	0,01	0,01
Клас	3	3	3	3	3
Рейтинг	25	25	25	25	25
Бал	75	75	75	75	75
Всього балів	300	300	300	300	300
Клас	IV	IV	IV	IV	IV

Вважаємо, перевагами цієї методики є: оцінка за основними параметрами фінансового стану, оцінка здійснюється на основі публічної звітності, оцінка є порівняльною з врахуванням реальних досягнень.

Другий принциповий підхід базується на комплексній оцінці фінансового стану підприємства і прогнозування банкрутства підприємства за дослідженнями проведеними В. Бівером. Результат таблиці 2.7 дозволив зробити загальний висновок, що за оцінкою фінансового стану ТОВ «Приватреклама» по методиці

В. Бівера протягом 2018-2022 років підприємству залишається один рік до банкрутства. Але, виходячи з того що такий результат був протягом 2018-2022 років, а підприємство не стало банкрутом, то ця методика не дає достовірності у результатах розрахунків. Тому, вона тільки дає короткий аналіз ситуації, що склалася.

Таблиця 2.7

Оцінка фінансового стану ТОВ «Приватреклама» у 2018-2022 роках з ціллю його діагностики банкрутства за В.Бівером

Показник	2018	2019	2020	2021	2022
Коефіцієнт Бівера	0,0252	0,0057	-0,0253	0,0418	0,0012
Рентабельність активів	0,5765	0,0598	-0,8775	1,0303	0,0025
Фінансовий важіль	77,8484	114,2808	-36,0575	72,5065	98,4472
Коефіцієнт забезпечення власними засобами	-0,0260	-0,0262	-0,0902	-0,0478	-0,0325
Коефіцієнт поточної ліквідності	0,9746	0,9744	0,9173	0,9544	0,9686
Значення показників	1 рік до банкрутства	1 рік до банкрутства	1 рік до банкрутства	1 рік до банкрутства	1 рік до банкрутства

Останнім кроком щодо діагностика ймовірності настання банкрутства ТОВ «Приватреклама» було проведення розрахунку за балансовими моделями прогнозування банкрутства підприємства, алгоритм розрахунку яких наведено у підрозділі 1.3.

У дод. Л наведені результати розрахунку за моделями Е. Альтмана, Г. Спрінгейта, Таффлера і Тішоу, Р.С. Сайфулліна та Г.Г. Кадикова, О.О. Терещенко, А.В. Матвійчука [29]. Результати розрахунку показали, що протягом 2018-2022 років Z-показник досліджуваного підприємства за моделлю Е. Альтмана був меншим за 1,8, що означає дуже високу ймовірність банкрутства.

Наступним кроком дослідження був розрахунок ймовірності настання банкрутства досліджуваного підприємства за методикою Г. Спрінгейта протягом 2018-2022 років. Визначено, що протягом 2018-2022 років Z-показник ТОВ

«Приватреклама» був меншим за 0,862, тобто підприємству загрожує крах та є висока ймовірність настання банкрутства підприємства.

Розрахунок ймовірності настання банкрутства за моделлю Таффлера і Тішоу для ТОВ «Приватреклама» у 2018-2022 роках свідчить про низьку ймовірність настання банкрутства підприємства, тому що Z-показник протягом досліджуваного періоду є вищим за 0,3.

Проведений розрахунок ймовірності настання банкрутства ТОВ «Приватреклама» у 2018-2022 роках за моделлю Р.С. Сайфулліна та Г.Г. Кадикова показав наступні результати. У 2018, 2019, 2020, 2022 роках підприємство мало задовільний фінансовий стан і низьку ймовірність настання банкрутства, тому що значення Z-показника були вищими за 1. А у 2021 році ймовірність настання банкрутства була високою, тому що підприємство мало негативний результат – (-7,102).

Результати розрахунку за моделлю О.О. Терещенка для ТОВ «Приватреклама» у 2018-2022 роках показали наступні результати. У 2018 році значення Z-показника було вищим за 2, а це свідчить про фінансову стійкість та не загрожує банкрутству підприємства. У 2020 році Z-показник підприємства був у межах від 0 до 1, що було свідченням загрози банкрутства. У 2019, 2021, 2022 роках значення Z-показника коливалося у межах від 1 до 2, що показувало порушення фінансової рівноваги та необхідність переходу підприємства до антикризового фінансового управління, що зможе уникнути ймовірності настання банкрутства.

Результати розрахунку Z-показника для ТОВ «Приватреклама» у 2018-2022 роках за моделлю А.В. Матвійчука показують наступний результат. У 2018, 2019, 2022 роках Z-показник був вищим за 1,104, що свідчило про задовільний фінансовий стан підприємства та низьку ймовірність настання банкрутства. У 2020, 2021 роках значення Z-показник було нижче за 1,104, що показувало незадовільний фінансовий стан підприємства за високу ймовірність настання банкрутства.

Отже, проведення комплексної діагностики ймовірності банкрутства ТОВ «Приватреклама» у 2018-2022 роках варто зазначити, що за деякими методиками ймовірність банкрутства досить висока, а за деякими – майже відсутня. Це залежить від того, які показники враховує та чи інша методика. Але, однозначно необхідно зробити висновок, що підприємству загрожує все ж таки банкрутство і необхідним є розробка антикризової фінансової програми підприємства для усунення кризових явищ в його діяльності, що буде зроблено у третьому розділі дослідження.

Висновки до розділу 2

Оцінка складу та структури майна ТОВ «Приватреклама» та джерел його формування показала зростання їхньої загальної вартості. Так, обсяг майна підприємства протягом 2018-2022 років зріс за рахунок росту оборотних активів, а джерел їхнього формування – за рахунок зростання поточних зобов'язань і забезпечень. Негативним у джерелах формування майна підприємства є від'ємне значення у 2020 році власного капіталу. Структура майна підприємства ілюструє то зростання, то спад необоротних активів, що показує повільне оновлення основних засобів і нематеріальних активів. Структура джерел формування майна показала майже повне використання поточних зобов'язань і забезпечень. Частка власного капіталу підприємства протягом 2018-2022 років коливалася у межах - 2,85-1,36%. Тобто, підприємство повністю залежне від позикового капіталу.

Аналіз ділової активності, фінансової стійкості, платоспроможності та рентабельності підприємства засвідчив, що підприємство є рентабельним. Порівняння оборотності дебіторської та кредиторської заборгованостей засвідчив, що період погашення кредиторської заборгованості є більшим ніж дебіторської заборгованості. Така ситуація є позитивною з огляду забезпечення додаткового притоку грошових засобів. Оцінка фінансової стійкості засвідчила повну залежність підприємства від позикового капіталу. Проведена оцінка платоспроможності підприємства показала, що ТОВ «Приватреклама» є

неплатоспроможним, вартість оборотних активів є нижчою за поточні зобов'язання і забезпечення. Тому, підприємству необхідно здійснювати антикризове фінансове управління у напрямку зниження залежності від зовнішніх фінансових ресурсів.

Діагностика ймовірності настання банкрутства підприємства проводилася із використанням рейтингових методів, розрахунку за дискримінантними моделями та показником В. Бівера. Розрахована рейтингова оцінка показала, що протягом 2018-2022 років підприємство належало до IV класу, тобто мало незадовільний фінансовий стан, а перспективи стабілізації були відсутніми у нього. Розрахунок ймовірності настання банкрутства за дискримінантними моделями показав, що за деякими моделями ймовірність висока, а за іншими – майже відсутня. Така розбіжність викликана використанням різних показників. Але, у висновку визначено, що підприємству загрожує кризовий стан і є необхідність розробки антикризових фінансових заходів.

РОЗДІЛ 3

НАПРЯМИ ВПРОВАДЖЕННЯ АНТИКРИЗОВОГО ФІНАНСОВОГО УПРАВЛІННЯ НА ТОВ «ПРИВАТРЕКЛАМА»

3.1. Прогнозування майбутніх фінансових результатів діяльності підприємства

В умовах воєнного стану українські підприємства зможуть досягти успіху в бізнесі тільки при передбаченні змін та відповідному вживанні запобіжних адаптивних заходів щодо них. Забезпечення стабільної ефективної діяльності підприємства на довгостроковий період, особливо в умовах нестабільного зовнішнього середовища, визначає пошук нових підходів до зростання фінансових результатів діяльності підприємства.

У сьогоденних умовах функціонування підприємств фактори зовнішнього середовища відрізняються дедалі більшою взаємозалежністю, складністю, агресивністю, непередбачуваністю, що унеможлиблює прогноз зростання ринку, споживчого попиту та природи конкуренції. Тому, необхідність постає розробка антикризової програми фінансового управління, що дозволить підприємству досягти успіху у такий тяжкий і непередбачуваний період.

Проведений аналіз діяльності підприємства ТОВ «Приватреклама» у другому розділі дослідження показав нестабільність у фінансових результатах діяльності підприємства. Для того, щоб побудувати антикризову програму фінансового управління підприємства варто спершу побудувати кореляційно-регресійну модель впливу факторів.

Кореляційно-регресійна модель вважається функцією або системою функцій, які описують кореляційно-регресійний зв'язок між економічними показниками та залежність їх від причинно-наслідкових зв'язків визначають залежні змінні, а інші – як незалежні [35].

Визначено, що вхідним параметром моделі буде EDITDA – як показник фінансової діяльності підприємства, тому що, на нашу думку, варто враховувати амортизацію, а не просто операційний прибуток.

Вхідні параметри моделі було обрано із розрахунку визначених у попередньому розділі фінансово-економічних показників підприємства. Вхідними параметрами побудови моделі були: коефіцієнт поточної ліквідності, коефіцієнт забезпеченості власними засобами, чистий грошовий потік, рентабельність діяльності, рентабельність активів, коефіцієнт відношення боргу до EDITDA, коефіцієнт співвідношення позикових і власних коштів, фінансовий важіль.

Отже, припустимо, що: Y – це залежна змінна, для нашої моделі буде EDITDA, тис. грн.; X_1 – коефіцієнт поточної ліквідності; X_2 – коефіцієнт забезпеченості власними засобами; X_3 – чистий грошовий потік, тис. грн.; X_4 – рентабельність діяльності, %; X_5 – рентабельність активів, %; X_6 – коефіцієнт відношення боргу до EDITDA; X_7 – коефіцієнт співвідношення позикових і власних коштів; X_8 – фінансовий важіль (рис. 3.1).

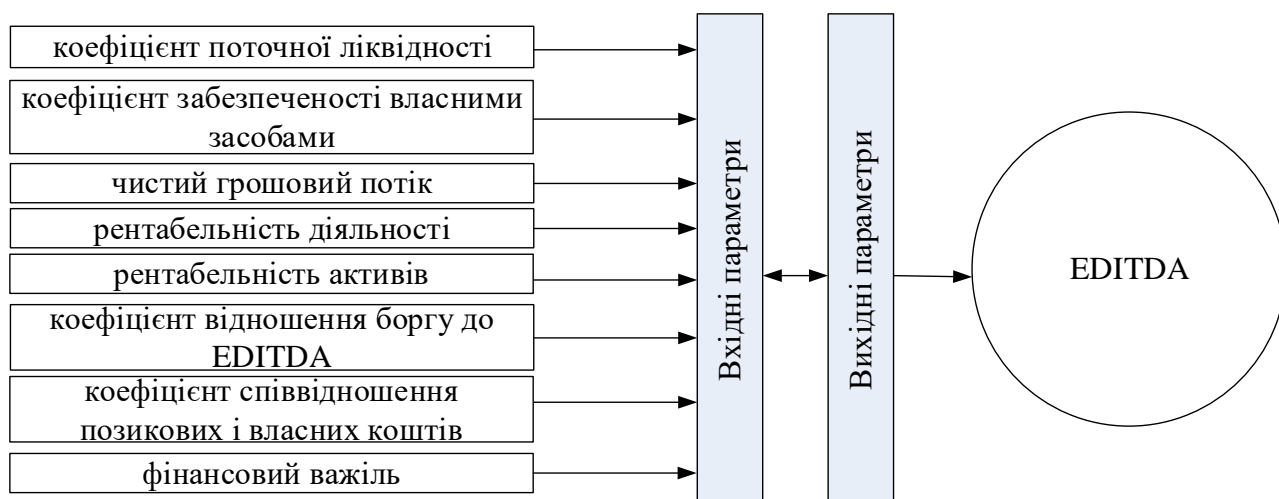

Рис. 3.1. Вхідні та вихідні параметри для побудови кореляційно-регресійної моделі

Дані для побудови моделі відображені у дод. М, які взяті із звітності ТОВ «Приватреклама» та розрахунків проведених у розділі 2.

На базі даних дод. М здійснено перший етап побудови моделі – розрахунок кореляції для виявлення даних на мультиколінеарність, тобто лінійної залежності. Можливість побудови моделі можливе тільки тоді, коли стовпці та строки вихідних даних лінійно залежні. Якщо вони залежать один від одного (мультиколінеарні), значить на їхню зміну впливають однакові фактори, тобто для висновку достатньо одного з взаємозалежних показників. Залежність виявляється на основі парної кореляції.

Якщо коефіцієнт парної кореляції менший за 0,3 (тіснота зв'язку слабка), то значення двох показників не залежить один від одного. Якщо коефіцієнт парної кореляції більший за 0,7 (тіснота зв'язку висока), то показники взаємозалежні

При цьому коефіцієнт детермінації для цих показників має значення більше 0,5. Індекс детермінації показує долю впливу фактору, що досліджується, на результативний показник [35], [36].

Це свідчить, що на частку варіації факторної ознаки приходиться більша питома вага в порівнянні з іншими ознаками, які впливають на зміну результативного показника.

У таблиці 3.1 перевірено чинники на наявність мультиколінеарності за допомогою проведено розрахунку в Microsoft Excel. Такий розрахунок перевірено способом розрахунку матриці парних кореляцій.

З таблиці 3.1 спостерігається тісний зв'язок між змінними Y та X_5 ; X_1 та X_2 ; X_1 та X_7 ; X_2 та X_7 . Між іншими факторами зв'язок відсутній. Це негативне явище і для його виправлення необхідно один із цих факторів виключити. Отже побудову регресійної багатofакторної моделі необхідно проводити на основі методу покрокового виключення незалежних змінних. Наступним кроком була розрахунок регресії за вибраними факторами. Нами було обрано фактори, які мають тісний зв'язок між собою, а саме: коефіцієнт поточної ліквідності (X_1); коефіцієнт забезпеченості власними засобами (X_2); рентабельність активів (X_5); коефіцієнт співвідношення позикових і власних коштів (X_7).

Таблиця 3.1

Матриця парних кореляцій

	Y	X ₁	X ₂	X ₃	X ₄	X ₅	X ₆	X ₇	X ₈
Y	1								
X ₁	0,39479	1							
X ₂	0,40598	0,99991	1						
X ₃	0,60754	-0,24833	-0,24076	1					
X ₄	0,78520	0,71558	0,72156	0,12905	1				
X ₅	0,93782	0,30132	0,31237	0,49441	0,83075	1			
X ₆	-0,08848	0,46142	0,46144	-0,7278	0,09253	-0,1189	1		
X ₇	0,29009	0,91477	0,91382	-0,1683	0,45286	0,07389	0,47804	1	
X ₈	0,57435	0,77217	0,77762	-0,1381	0,76662	0,62331	0,4533	0,55787	1

Результати найбільш адекватної моделі, яка має найбільш високі показники ефективності та відповідності наведено у таблиці 3.5 за результатами регресійного аналізу, який проведено у програмі Microsoft Excel.

Таблиця 3.2

Результати регресійного аналізу

Показник	Коефіцієнти	Стандартна похибка	t-статистика	P-значення
Y-точка перетину	-2609194,131	767007,2	-3,40179	0,182018
X ₁	2602137,547	767954,1	3,388403	0,182696
X ₂	-2525295,263	699460,2	-3,61035	0,172021
X ₅	9846,765665	439,2129	22,41912	0,028377
X ₇	72,99281223	4,328798	16,86214	0,03771

На основі даних таблиці 3.5 модель має наступний вигляд:

$$Y = 2602137,5X_1 - 2525295,3X_2 + 9846X_5 + 73X_7 - 2609194,1 \quad (3.18)$$

Таким чином, можна зробити наступні висновки:

- коефіцієнт X₁ показує, що при збільшенні коефіцієнту поточної ліквідності на 1 рівень EDITDA зросте на 2602137,5 тис. грн.;
- коефіцієнт X₂ показує, що при збільшенні коефіцієнту забезпеченості власними засобами на 1 рівень EDITDA зменшиться на 2525295,3 тис. грн.;

- коефіцієнт X_5 показує, що при збільшенні рентабельності активів на 1% рівень EDITDA зростає на 9846 тис. грн;

- коефіцієнт X_7 показує, що при збільшенні коефіцієнту співвідношення позикових та власних коштів підприємства на 1 рівень EDITDA зростає на 73 тис. грн.

Розрахункові значення Y визначалися шляхом послідовної підстановки в кореляційно-регресійну модель значень факторів, що взяті для кожного проміжку часу. Результати зображено на рисунку 3.2.

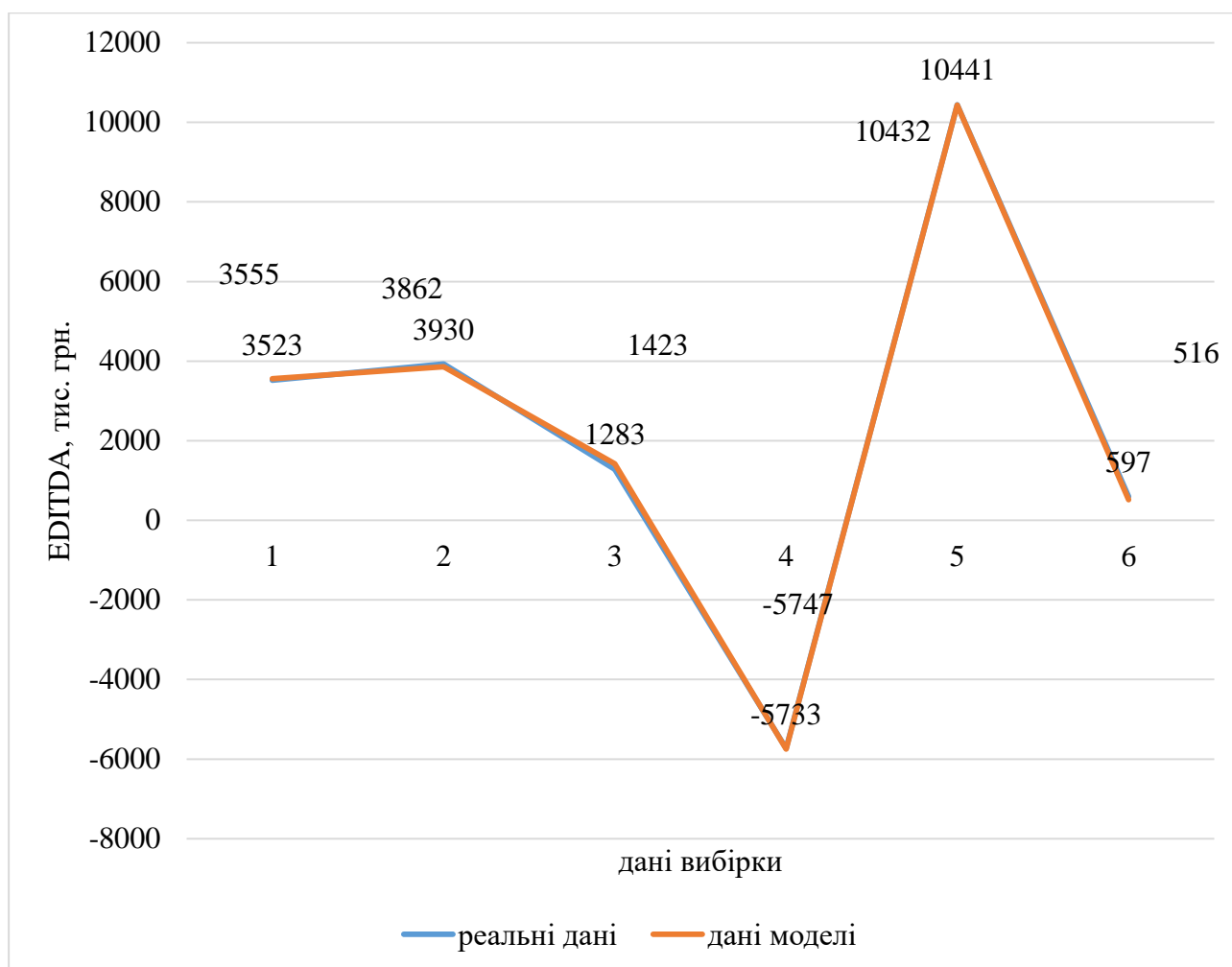

Рис. 3.2. Графік змін обсягів рівня EDITDA ТОВ «Приватреклама» на основі реальних даних та даних моделі

З рисунку 3.2 видно, що дані моделі та реальні дані переважно не співпадають, розбіжності спостерігаються на багатьох проміжках кривої. Тому, модель є адекватною.

Отже, виходячи із проведеного розрахунку кореляційно-регресійної моделі визначено, що найбільший вплив на рівень EDITDA ТОВ «Приватреклама» здійснюють коефіцієнт поточної ліквідності, коефіцієнт забезпеченості власними засобами, рентабельність активів, коефіцієнт співвідношення позикових і власних коштів. Тому, антикризову програму фінансового управління необхідно будувати із врахуванням таких особливостей.

3.2. Розробка антикризової програми та напрямів впровадження антикризового фінансового управління на підприємстві

Розрахунки та прогноз фінансових результатів діяльності ТОВ «Приватреклама» показало необхідність розробки антикризової програми фінансового управління для усунення кризових явищ на підприємстві, особливо в умовах воєнного стану. Розробка антикризової програми підприємства полягає у:

- перепрофілюванні виробництва;
- закритті нерентабельного виробництва або створенні нового;
- реорганізації виробництва;
- поповненні оборотних активів та скорочення дебіторської заборгованості.

Обрані напрями потребують розробку техніко-економічного обґрунтування, інвестицій, результат яких – розробка антикризової програми неспроможного підприємства, що вимагає виконання послідовності робіт відображених на рисунку 3.3. Антикризова програма неспроможного підприємства володіє певними особливостями та найважливішим видом діяльності тут є пошук та залучення фінансування для розробки антикризової програми.

Перший етап розробки антикризової програми фінансового управління підприємства полягає у аналізі власних інвестиційних можливостей, що здійснено нами у другому розділі. Визначено, що у підприємства є нестача інвестиційних ресурсів. Далі необхідно здійснити аналіз інвестиційного потенціалу підприємства. Визначено, що ТОВ «Приватреклама» має інвестиційний

потенціал, але для цього необхідно здійснити політику зменшення дебіторської та кредиторської заборгованостей. Далі необхідно здійснити облік та обрати можливі альтернативи. Оцінити витрати і доходи підприємства. Після цього розробляють проєкт та план його реалізації, бюджетування.

Інвестиційна активність неспроможного підприємства визначається обсягом фінансових ресурсів можливих для залучення.

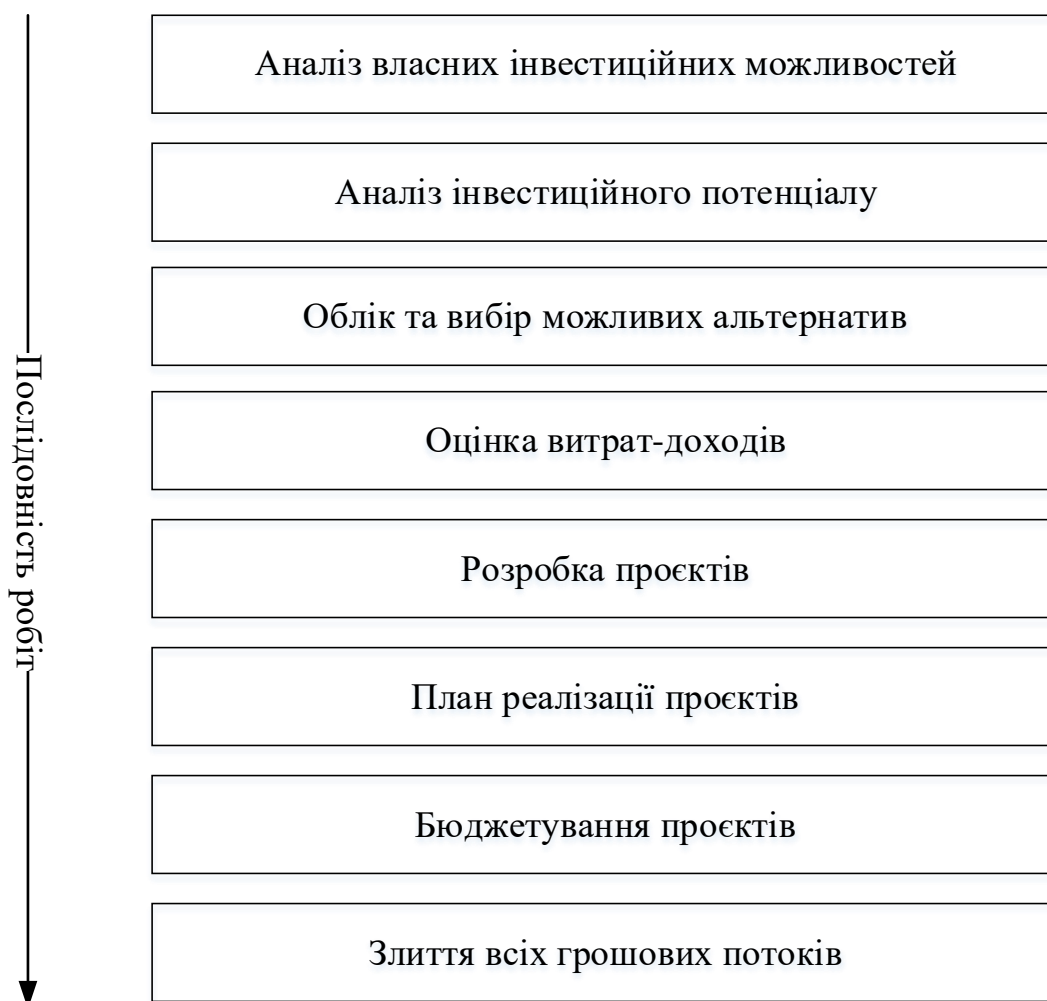

Рис. 3.3. Процес розробки антикризової програми неплатоспроможного підприємства

Джерело: складено автором за даними [34-36]

Реалізувати антикризову програму фінансового управління ТОВ «Приватреклама» можна буде представлену як два взаємопов'язані процеси:

- вклад фінансових ресурсів у інвестиційну діяльність;

- одержання доходів від вкладення фінансових ресурсів.

Зазначені процеси тривають послідовно або паралельно. При одержанні доходів від вкладення фінансових ресурсів передбачено початок віддачі від інвестицій до моменту завершення процесу вкладень. Обидва процеси мають різний розподіл інтенсивності в часі, що показує їхню ефективність інвестицій.

При використанні науково-обґрунтованого підходу щодо подолання криз варто розробити концепцію, яка визначатиме загальну систему дій, що спрямовано на:

- подолання взаємопов'язаних кризових явищ,
- використання найбільш загальних підходів, засобів, методів та інструментів антикризового фінансового управління.

Впровадження концепції на ТОВ «Приватреклама» з подолання кризи вимагає наступну організаційну розробку, а саме:

I. Здійснення комплексного аналізу та оцінки стану підприємства, ідентифікації типу кризових явищ і механізму їхнього взаємозв'язку (що проведено нами у розділі 2).

II. Розробити та виконати першочергові заходи, які спрямовані на подолання виявлених кризових явищ, а саме:

- визначення кризових явищ – при плануванні та застосуванні оперативних антикризових заходів для призупинення розвитку кризи та розробки і застосування більш масштабних заходів. Заходи варто поділити на дві категорії: призначені для балансування відносин підприємства з зовнішнім оточенням; спрямовані на зміну параметрів внутрішнього середовища; орієнтовані на збереження відносин, що склалися.

- досягнення мети попереднього етапу – при переході впровадження тактичних стабілізаційних заходів за більшою адресністю та більш поглибленого аналізу кризових явищ.

III. Розробити стратегію з остаточної стабілізації для подолання наслідків криз, перейти до зростання або ліквідації підприємства.

Розробити та виконати першочергові заходи, спрямовані на подолання виявлених кризових явищ або здійснити заходи із фінансового оздоровлення підприємства, які варто направити на забезпечення стійкого фінансового розвитку.

У першу чергу частина заходів щодо розробки антикризової програми на ТОВ «Приватреклама» повинна здійснювати наступні заходи, що дозволить уникнути кризових чинників (рис. 3.4):

Рис. 3.4. Розробка напрямків антикризової програми фінансового управління ТОВ «Приватреклама»

1. Знизити собівартість продукції, що вміщує в себе:

- зниження додаткових витрат за рахунок спрощення структури управління та зведення необхідної кількості персоналу у відповідності із об'єктивною виробничою необхідністю;

- покращення роботи відділу збуту підприємства, що можливе через скорочення посередницьких структур та дозволяє здешевити сировину і матеріали та поставляти на підприємство більш технологічно та економічно ефективні його види;

- посилення контролю за якістю послуг, знищення їх повторного надання;
- скорочення витрат на обслуговування устаткування;
- в якості джерела зниження витрат, а також отримання додаткового доходу може використовуватися надання в оренду невикористовувані площі та основні засоби;

- впровадження персональної відповідальності за використання матеріальних ресурсів, а також завдання щодо зниження витрат для всіх підрозділів і служб підприємства;

- оптимізація податків і зборів;
- вибір облікової політики підприємства;
- мінімізація витрат на комунальні платежі;
- вибір групи платоспроможності підприємства.

2. Підвищити ефективність управління персоналом:

- приведення у відповідність професійно-якісний рівень персоналу інноваційним процесам підприємства;

- управління продуктивністю праці;

- планування і маркетинг персоналу, управління наймом та обліком персоналу;

- управління трудовими відносинами, розвитком персоналу, забезпеченість нормальних умов праці;

- управління мотивацією поведінки персоналу;

- управління психологічним кліматом у колективі.

3. Реорганізація управлінських структур через структурну перебудову з ціллю забезпечення ефективного розподілу використання всіх ресурсів підприємства, що полягає у створенні комплексу бізнес-одиниць на основі

розподілу, з'єднання, ліквідації діючих і організації нових структурних підрозділів [37].

Другий блок заходів направлений на забезпечення стійкої реалізації та прискорення оборотності оборотних активів, що включає:

1. Пошук нових видів продукції або підвищення конкурентоспроможності будівельної продукції. Проведення комплексу маркетингових заходів з ціллю просування або пошуку перспективної ринкової ніші. Сюди належать наступні управлінські дії:

- створення відділу маркетингу на підприємстві;
- визначення своїх переваг і недоліків, також переваги і недоліки конкурентів;
- виявлення змін на ринку, пошук шляхів реагування на вплив зовнішніх факторів;
- аналіз внутрішньої інформації про замовлення і продажі, актуальності продукції, поверненню продукції, ємності ринку;
- вивчення покупців з точки зору потреб населення, робота із зовнішніми джерелами інформації;
- розробка рекомендацій щодо усунення «виделки цін» на продукцію, участь у розробці та здійсненні гнучкої цінової політики відділу збуту.

Дані управлінських заходів дозволяють виявити ті види продукції, які користуються попитом на ринку, своєчасно помітити зниження цін або зростання попиту на дану продукцію, і на основі цієї інформації скоректувати свою виробничу програму, виявивши причини зміни попиту. Проведення таких заходів також дозволить постійно відслідковувати діяльність конкурентів, і у випадку необхідності, приймати необхідні міри для підвищення конкурентоспроможності продукції, що виробляється [41-44].

Це призведе до зниження запасів готової продукції на складі, прискоренню оборотності оборотних активів і разом з тим до збільшення виручки від реалізації до покращення його фінансового стану.

2. Зменшення дебіторської заборгованості передбачає наступні управлінські дії:

1. збільшення частки передплати за продукцію, що реалізується;
2. активізувати роботу юридичного відділу щодо вимагання простроченої частини заборгованості.

Проведення таких заходів дозволить підприємству підвищити частку грошових коштів, прискорити оборотність оборотних активів, що покращить фінансовий стан.

1. Зміна зношеного устаткування або заміна активів під нову продукцію, включає у себе заходи щодо закупівлі більш універсального устаткування, що дозволить підприємству при необхідності провести диверсифікацію.

2. Вибір вірної збутової політики:

3. Використання у процесі реалізації продукції інформації щодо найбільш позитивних для реалізації регіонах, отриманих у відділі маркетингу в результаті проведених досліджень;

4. Налагодження прямих зв'язків із споживачами продукції і максимальне скорочення посередницьких послуг;

5. Відкриття власних торгових точок по Чернівецькій області.

Таким чином, розробка антикризової програми на ТОВ «Приватреклама» включає в себе набір комплексних заходів направлених на розвиток виробництва, розвиток і впровадження нових видів товарів, розвитку і розширення збутової мережі.

Висновки до розділу 3

Прогноз майбутніх фінансових результатів підприємства ґрунтується на розробленій кореляційно-регресійній моделі, яка використовує EBITDA як показник. Визначено, що існує взаємозв'язок між коефіцієнтом поточної ліквідності, коефіцієнтом забезпеченості власними засобами, рентабельністю активів та коефіцієнтом співвідношення позикових і власних коштів, які

проявляють мультиколінеарність. Розроблена модель показує, що підвищення цих показників можливе через збільшення коефіцієнта поточної ліквідності на 2602137,5 тис. грн., рентабельності активів на 9846 тис. грн. та коефіцієнта співвідношення позикових і власних коштів на 73 тис. грн.

Досліджено, що ефективне антикризове фінансове управління підприємством передбачає стратегії зростання зазначених показників. Розробка антикризової програми включає в себе такі напрями, як зниження собівартості продукції, підвищення ефективності управління персоналом та реорганізація управлінських структур. Запропоновані заходи для підвищення оборотності оборотних активів включають підвищення конкурентоспроможності продукції, зменшення дебіторської заборгованості та підвищення частки грошових коштів. Також вказано на зменшення частки посередницьких структур для зниження ціни продукції та створення точок продажу для поліпшення продажів. Отже, ефективність антикризової програми для ТОВ «Приватреклама» виражається у поліпшенні якості виробництва та розширенні торговельної мережі.

Ефективність антикризової програми у підприємства виражена через покращення якості виробництва і випуску продукції. Розширення торговельної мережі у вигляді створення ряду торгових точок у регіоні, а також впровадження серії нових видів продукції. Окупність витрат на запропоновані заходи здійснюватимуться протягом найближчих 2-3 років. Однак, уже зараз підприємство наблизилося до точки самоокупності затрат і на наступний рік очікується отримання більш стійкого грошового потоку, у вигляді прибутку, при адекватному зростанні рентабельності.

ВИСНОВКИ ТА ПРОПОЗИЦІЇ

Написання кваліфікаційної магістерської роботи на тему «Антикризове фінансове управління підприємством (на матеріалах ТОВ «Приватреклама») дозволило зробити ряд висновків.

Визначення сутності антикризового фінансового управління підприємством дозволило виявити, що воно вміщує у собі зміст понять управління фінансами та фінансове управління. Проведений аналіз трактування поняття «антикризове фінансове управління підприємством» показав, що дане поняття можна згрупувати як: комплекс постійно діючих специфічних методів та прийомів націлених на профілактику та подолання фінансової кризи підприємства; підсистема фінансового менеджменту у напрямку запобігання фінансової кризи та нейтралізації ризику банкрутства підприємства; підсистема загального антикризового управління на підприємстві, що націлена на управління фінансово-господарською діяльністю, фінансовою стійкістю та платоспроможністю; сукупність рішень прийнятих керівництвом підприємства у мінімізації ймовірності настання банкрутства підприємства шляхом здійснення моніторингу фінансової діяльності підприємства. Визначено зміст основних елементів антикризового фінансового управління підприємством: мету, завдання, суб'єкт і об'єкт. Функції антикризового фінансового управління підприємством поділяють загальні, специфічні, інтеграційні. Принципи антикризового фінансового управління підприємством поділяють на загальні і індивідуальні.

Обґрунтування особливостей механізму антикризового фінансового управління підприємством дозволило визначити, що він складається з трьох стадій: фундаментальної, ідентифікації фінансового стану, процесу антикризового фінансового управління. Визначено, що такий механізм є дієвим у поточній діяльності підприємств для нівелювання кризових явищ та їхнього усунення. Визначено, що процес антикризового фінансового управління підприємством складається з десяти етапів, які групують на: проведення антикризового

управління, стабілізаційне антикризове управління, післякризове управління підприємством.

Визначення методичних підходів до діагностики діяльності підприємства як важливого складника антикризового фінансового управління підприємством показав необхідність у використанні показників фінансового стану підприємства. Також, для антикризового фінансового управління підприємством необхідним є визначення загальної рейтингової оцінки фінансового стану та відповідно класу фінансової стійкості підприємства. Обґрунтовано необхідність використання багатofакторного дискримінантного аналізу для антикризового фінансового управління підприємством. Визначено, що комплексна оцінка фінансового стану за традиційними та інтегральними методами аналізу дозволить ефективно здійснювати антикризове фінансове управління підприємством.

Оцінка складу та структури майна ТОВ «Приватреклама» та джерел його формування показала зростання їхньої загальної вартості. Так, обсяг майна підприємства протягом 2018-2022 років зріс за рахунок росту оборотних активів, а джерел їхнього формування – за рахунок зростання поточних зобов'язань і забезпечень. Негативним у джерелах формування майна підприємства є від'ємне значення у 2020 році власного капіталу. Структура майна підприємства ілюструє то зростання, то спад необоротних активів, що показує повільне оновлення основних засобів і нематеріальних активів. Структура джерел формування майна показала майже повне використання поточних зобов'язань і забезпечень. Частка власного капіталу підприємства протягом 2018-2022 років коливалася у межах - 2,85-1,36%. Тобто, підприємство повністю залежне від позикового капіталу.

Аналіз ділової активності, фінансової стійкості, платоспроможності та рентабельності підприємства засвідчив, що підприємство є рентабельним. Порівняння оборотності дебіторської та кредиторської заборгованостей засвідчив, що період погашення кредиторської заборгованості є більшим ніж дебіторської заборгованості. Така ситуація є позитивною з огляду забезпечення додаткового притоку грошових засобів. Оцінка фінансової стійкості засвідчила повну залежність підприємства від позикового капіталу. Проведена оцінка

платоспроможності підприємства показала, що ТОВ «Приватреклама» є неплатоспроможним, вартість оборотних активів є нижчою за поточні зобов'язання і забезпечення. Тому підприємству необхідно здійснювати антикризове фінансове управління у напрямку зниження залежності від зовнішніх фінансових ресурсів.

Діагностика ймовірності настання банкрутства підприємства проводилася із використанням рейтингових методів, розрахунку за дискримінантними моделями та показником В. Бівера. Розрахована рейтингова оцінка показала, що протягом 2018-2022 років підприємство належало до IV класу, тобто мало незадовільний фінансовий стан, а перспективи стабілізації були відсутніми у нього. Розрахунок ймовірності настання банкрутства за дискримінантними моделями показав, що за деякими моделями ймовірність висока, а за іншими – майже відсутня. Така розбіжність викликана використанням різних показників. Але, у висновку визначено, що підприємству загрожує кризовий стан і є необхідність розробки антикризових фінансових заходів.

Синтезування варіантів реструктуризації балансу із забезпеченням умов платоспроможності проведено на базі формування задовільної структури балансу. Розглянуті три схеми переходу від незадовільної структури балансу до задовільної. Обрано одну із них для ТОВ «Приватреклама» та проведено розрахунок по ній. Визначено, що підприємству необхідно здійснювати змішану політику в забезпеченні платоспроможності. Визначені граничні доходи і витрати підприємства. Найкращий фінансовий результат діяльності підприємства протягом аналізованого періоду спостерігається у 2021 році. Тому, для формування планової структури балансу використано дані за 2021 рік. Запропоновано антикризове фінансове управління здійснювати для зміни існуючої структури балансу. Запропонована структура балансу передбачає збільшення необоротних активів на 4,3%, зниження оборотних активів на 36,7%, залучення довгострокових зобов'язань і забезпечень, скорочення поточних зобов'язань і забезпечень у 2,16 рази, збільшення власного капіталу у 11,2 рази шляхом залучення додаткового капіталу акціонерів.

Прогноз майбутніх фінансових результатів діяльності підприємства здійснено на базі побудови кореляційно-регресійної моделі залежності EDITDA. Визначено, що мультиколінеарними є коефіцієнт поточної ліквідності, коефіцієнт забезпеченості власними засобами, рентабельність активів та коефіцієнт співвідношення позикових та власних коштів. Запропонована кореляційно-регресійна модель забезпечення EDITDA дозволить збільшити його за рахунок зростання на одиницю: коефіцієнту поточної ліквідності – збільшить на 2602137,5 тис. грн., рентабельності активів – на 9846 тис.грн., коефіцієнту співвідношення позикових і власних коштів – на 73 тис. грн. Визначено, що антикризове фінансове управління підприємством необхідно будувати у бік зростання цих коефіцієнтів.

Розробка антикризової програми та напрямів впровадження антикризового фінансового управління підприємством розглянуто у трьох напрямках: зниження собівартості продукції, підвищення ефективності управління персоналом, реорганізація управлінських структур. Запропоновано заходи щодо прискорення оборотності оборотних активів, що передбачають: підвищення конкурентоспроможності продукції, зменшення дебіторської заборгованості, підвищення частки грошових коштів. Також, запропоновано зменшити частку посередницьких структур, що дає можливість знизити ціну на продукцію. Отже, ефективність антикризової програми для ТОВ «Приватреклама» виражено через покращення якості виробництва та розширення торговельної мережі.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Коваленко В.В., Суганяк М.В., Фучеджи В.І. Антикризове фінансове управління в системі суб'єктів економічної діяльності: методи та інструменти оцінювання : Монографія. Одеса: 2013. 381 с.
2. Терещенко О.О. Антикризове фінансове управління на підприємстві : Монографія. К. : КНЕУ, 2006. 268 с.
3. Бланк И. А. Управление финансовыми рисками. К. : Ника-Центр, 2005. 600 с.
4. Лігоненко Л. О. Антикризове управління підприємством. К. : КНТЕУ, 2005. 824 с.
5. Алмашій Я.І. Антикризове фінансове управління підприємством: сутність та механізми реалізації. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. Серія «Економіка і менеджмент». 2015. №12. С. 66-69
6. Стешенко О.Д., Каленський О.В. Антикризове фінансове управління підприємством. *Вісник економіки транспорту і промисловості*. 2018. №54. С. 362-367
7. Калінеску Т.В., Альошкін В.С., Кудіна В.Г. Фінансовий менеджмент: Навчальний посібник. Луганськ: вид-во СНУ ім. В. Даля, 2010. 372 с.
8. Давиденко Н.М. Антикризове фінансове управління на підприємстві. *Науковий вісник Національного університету біоресурсів і природокористування України*. Серія «Економіка, аграрний менеджмент, бізнес». 2015. Вип. 211(1). С. 76-80
9. Важинський Ф.А., Колодійчук А.В. Антикризове фінансове управління як економічна система. *Науковий вісник НЛТУ України*. 2010. Вип. 20.3. С. 127-132
10. Біломістна І. І., Біломістний О. М., Крамська М. С. Антикризове фінансове управління підприємством в сучасних умовах господарювання.

Фінансово-кредитна діяльність: проблеми теорії та практики. 2013. Вип. 1. С. 90-96

11. Берест М.М. Теоретичне підґрунтя антикризового фінансового управління підприємством. *Бізнесінформ.* 2014. №3. С. 250-255

12. Бланк И.А. Антикризисное финансовое управление предприятием. К. : Эльга, Ника-Центр, 2006. 672 с.

13. Аносов В.М., Кобринский Г.Є. Антикризовий фінансовий менеджмент: навч. посіб. Київ, 2009. 200 с.

14. Литовченко О.Ю. Концептуальні основи механізму антикризового фінансового управління підприємством. *Вісник економіки транспорту і промисловості.* 2012. №39. С. 300-302

15. Пацула О.І. Фінансова діагностика підприємства в системі управління підприємством. Менеджмент і безпека: теоретичні та прикладні аспекти : Матеріали науково-практичної інтернет-конференції. 12 травня 2021 року. Львів: ЛьвДУВС, 2021. С. 275-277

16. Порядок складання, затвердження та контролю виконання фінансового плану суб'єкта господарювання державного сектору економіки. Наказ Міністерства економічного розвитку і торгівлі України 02 березня 2015 року № 205. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0300-15#Text> (дата звернення: 10.11.2023)

17. Савицька Г.В. Економічний аналіз діяльності підприємства: Навчальний посібник. К.: Знання, 2005. 662 с.

18. Лепейко Т.І., Доценко Т.О. Аналіз сучасних методик прогнозування ймовірності банкрутства підприємств. *Фінансово-кредитна діяльність: проблеми теорії та практики: Збірник наукових праць.* 2011. №1(10)

19. Altman E. I. Corporate Financial Distress. New York, John Wiley. 1983. p. 225-250

20. Springate D. Predicting the Possibility of Failure in a Canadian Firm. Unpublished M.B.A. Research Project, Simon Fraser University. 1978. p. 136-149

21. Taffler R.J. Empirical models for the monitoring of UK corporations. *Journal of Banking and Finance*. 1984. Vol. 8. p. 34-47
22. Сайфулин Р.С. Методика фінансового аналізу. М. : ИНФРА-М, 2000. 208 с.
23. Терещенко О.О. Фінансова санація та банкрутство підприємств. К.: 2000. 340 с.
24. Матвійчук А.В. Нечіткі, нейромережеві та дискримінантні моделі діагностування можливості банкрутства підприємств. *Нейро-нечіткі технології моделювання в економіці*. 2013. №2. С. 71-118
25. Антикризове управління підприємством ТОВ GLASKEK на основі використання його внутрішніх резервів. URL: <https://uadoc.zavantag.com/text/14831/index-1.html?page=5> (дата звернення: 10.11.2023)
26. Гордополов В.Ю., Гордополова Н.В. Діагностика ймовірності банкрутства суб'єктів господарювання. *Business Economics*. 2021. №69. С. 5-14
27. Олійник Н.М., Верцюх Є.В., Макаренко С.М. Діагностика ймовірності банкрутства як складова забезпечення сталого соціально-економічного розвитку підприємства. *Сучасні проблеми обліку, аналізу, аудиту й оподаткування суб'єктів господарської діяльності: теоретичні, практичні та освітнянські аспекти: Збірник наукових праць за матеріалами V Всеукраїнської науково-практичної конференції (30-31 березня 2021 р.)*. Дніпро: НМетАУ, 2021. С. 216-2022
28. Аналіз банкрутства підприємства. URL: <http://um.co.ua/14/14-1/14-18977.html> (дата звернення: 10.11.2023)
29. Зоріна О.О. Фінансова діагностика підприємств у площині реалій їх економічного розвитку. URL: <http://uk.x-pdf.ru/5ekonomika/1694664-1-udk-650168-zorina-kand-ekon-nauk-nasoa-kiiiv-finansova-diagnostika-pidpri-mstv-ploschini-realiy-ih-ekonomichnogo-ro.php> (дата звернення: 10.11.2023)

30. Jaeger A. Corporate Balance Sheet Restructuring and Investment in the Euro Area. URL: <https://www.imf.org/external/pubs/ft/wp/2003/wp03117.pdf> (дата звернення: 14.11.2023)

31. Bailey A., Mackintosh S., Price S. Reviving and Restructuring the Corporate Sector Post-Covid. URL: https://group30.org/images/uploads/publications/G30_Reviving_and_Restructuring_the_Corporate_Sector_Post_Covid.pdf (дата звернення: 14.11.2023)

32. Маслій О.А., Дідусенко К.В. Проблеми забезпечення ліквідності та платоспроможності підприємства в сучасних умовах. *Економічний розвиток держави та її соціальна стабільність : матеріали міжнар. наук.-практ. Інтернет-конф. молодих учених, студентів та аспірантів, 11 черв. 2022 р.* Полтава : Національний університет імені Юрія Кондратюка, 2022. С. 179-180

33. Фатенок-Ткачук А.О., Березко І.І. Оптимізування розрахунків з дебіторами як інструмент забезпечення платоспроможності підприємства. Science foundations of modern science and practice: X International scientific and practical conference, 23-26 November 2021. Athens, Greece: 2021. P. 124-125

34. Толпежнікова Т.Г., Толпежніков Р.О., Третьяков А.Г. Міжнародні підходи до удосконалення платоспроможності підприємства. «Ефективна економіка». 2021. №5. URL: http://www.economy.nayka.com.ua/pdf/5_2021/13.pdf (дата звернення: 15.11.2023)

35. Петрашук М.М. Використання методів кореляційно-регресійного аналізу для моделювання рівня фінансового забезпечення інноваційної діяльності в Україні. Ефективна економіка. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=2139> (дата звернення: 18.11.2023)

36. Юренко А.О. Використання методів кореляційно-регресійного аналізу в наукових дослідженнях. *Математичні методи, моделі та інформаційні технології в управлінні підприємством: матеріали IV студентської вузівської наукової конференції* (м. Вінниця, 12 листопада 2021 р.). Вінниця : ВТЕІ КНТЕУ, 2021. С. 115-117

37. Федірець О.В., Зеленський А.С., Тищенко А.О., Федірець О.В. Стратегічні аспекти формування антикризової програми підприємства. *Економічний форум*. Луцьк: ЛНТУ, 2020. № 4. С. 227-233
38. Franchuk V., Sylkin O. Implementation of Anti-Crisis Management in the Context of Ensuring Sustainable Development of the Enterprise. *Advances in Economics, Business and Management Research*. 2021. V. 170. P. 35-39
39. Sylkin O., Krystanovych M., Zachepa A., Bilous S., Krasko A. Modeling the process of applying anti-crisis management in the system of ensuring financial security of the enterprise. *Business: Theory and Practice*, 2021. #20. P. 446–455
40. Стешенко О.Д., Масалигіна В.В. Антикризове управління в умовах пандемії. *Менеджмент і маркетинг*. 2022. №70-71. С. 75-82
41. Резнік Н. П., Костилян В.А. Антикризове управління підприємством, як засіб захисту підприємства від банкрутства. *Український журнал прикладної економіки*. 2021. Том 4. № 3. С. 181–187
42. Гудзь О.Є. Формування стратегії антикризового управління підприємством. *Економіка. Менеджмент. Бізнес*. 2021. №2. С. 4-10
43. Sarpong S. Crisis management and marketing. *The Routledge Handbook of Destination Marketing Routledge*. 13 Oct 2020. URL: <https://www.routledgehandbooks.com/doi/10.4324/9781315101163-10> (дата звернення: 10.11.2023)
44. Yahya Maresh H. H., Faozi A. Factors Influencing Crisis Management: A systematic review and synthesis for future research. *Cogent Business & Management*. 2022. <https://doi.org/10.1080/23311975.2021.1878979> (дата звернення: 10.11.2023)
45. Tubb H. Crisis management, coordination and capacities. Brussels : 2022. 72 p. URL: https://ec.europa.eu/info/sites/default/files/ht0921295enn.en_.pdf (дата звернення: 10.11.2023)
46. Fasth J., Elliot V., Styhre A. Crisis management as practice in small- and medium-sized enterprises during the first period of COVID-19. *Journal of Contingencies and Crisis Management*. 2021. URL: <https://doi.org/10.1111/1468-5973.12371> (дата звернення: 10.11.2023)

47. Rodrigues M., Franco M., Sousa N., Rui S. COVID 19 and the Business Management Crisis: An Empirical Study in SMEs. *Sustainability*. 2021. URL: <https://doi.org/10.3390/su13115912> (дата звернення: 10.11.2023)

48. Wodak R. Crisis communication and crisis management during COVID-19. *Global Discourse*. 2021. #11. URL: <https://doi.org/10.1332/204378921X16100431230102> (дата звернення: 10.11.2023)